
Kyrkomötet
Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:6

Vigsel och äktenskap

Kyrkostyrelsen överlämnar denna skrivelse till Kyrkomötet.

Uppsala den 12 juni 2009

Anders Wejryd

Lars Friedner

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I denna skrivelse behandlas frågor beträffande Svenska kyrkans vigselrätt samt vigsel av par av samma kön. Kyrkostyrelsen föreslår Kyrkomötet att Svenska kyrkan utnyttjar den möjlighet som erbjudits i lagstiftningen att även fortsättningsvis förrätta vigsel samt att Svenska kyrkan även bör viga par av samma kön.

Kyrkomötet föreslås ge i uppdrag åt Kyrkostyrelsen att hos Kammarkollegiet ansöka om vigselrätt för Svenska kyrkan, besluta om erforderliga ändringar i kyrkoordningen samt fastställa anvisningar för hur kyrkohandbokens ordning för vigselgudstjänst anpassas i de fall makarna är av samma kön. Kyrkomötet föreslås dessutom fatta beslut beträffande ansökan om förordnande som vigselförrättare för alla präster i Svenska kyrkan.

Innehåll

Skrivelsens huvudsakliga innehåll	1
Kyrkostyrelsens förslag till kyrkomötesbeslut	3
Ändringar i kyrkoordningen.....	3
23 kap. Vigsel och välsignelsehandlingar	3
42 kap. Avgifter och uppbörd	4
56 kap. Kyrkobokföring och andra register	5
1. Inledning	6
Äktenskap för par av samma kön.....	6
Frågor kring Svenska kyrkans vigselrätt.....	8
Skrivelsens uppläggnings.....	10
2. Äktenskap och andra samlevnadsformer i vår tid	12
3. Redovisning av remissutfallet	15
Konsekvenser av förmodad ny äktenskapslagstiftning	15
Sammanställning av remissvar.....	15
4. Vigselrätt, äktenskap för par av samma kön, vigselordning m.m.....	22
Vigselrätten	22
Äktenskap för par av samma kön.....	23
Inledningstext till 23 kap. i kyrkoordningen	24
Välsignelse över registrerat partnerskap	25
Vigselordning	26
5. Vigselbehörighet och vigselkyldighet	28
Vigselkyldighet.....	28
Vigselbehörighet.....	29
Ansvar för ansökan om förordnande som vigselförrättare	31
Pastoral och andra aspekter beträffande prästers vigselbehörighet m.m.....	31
Frågor beträffande diskriminering.....	34
Utdrag ur Kyrkostyrelsens protokoll.....	35
Reservationer.....	35
Särskilda meningar	38
Bilaga 1. Kompletterande anvisningar till kyrkohandbokens ordning för vigselgudstjänst	40
Bilaga 2. Vigselordning	41
Bilaga 3. Teologiska kommitténs bedömningar beträffande äktenskap för par av samma kön	48
1. Teologiska kommitténs uppdrag kring frågor om samlevnad	48
2. Tidigare gjorda bedömningar beträffande homosexuell samlevnad	49
3. Äktenskap historiskt och i evangelisk-luthersk tradition.....	50
4. Hur man kan argumentera för att öppna äktenskapet för par av samma kön	54
5. Svenska kyrkan och den nya äktenskapslagstiftningen.....	61
6. Teologiska kommitténs slutsatser.....	63

Kyrkostyrelsens förslag till kyrkomötesbeslut

KsSkr 2009:6

1. Kyrkomötet beslutar i fråga om kyrkoordningen (SvKB 1999:1) att anta Kyrkostyrelsens förslag enligt nedan till ändringar i kyrkoordningen.
2. Kyrkomötet beslutar att anvisningarna i denna skrivelses bilaga 1 ska utgöra ett tillägg till *Den svenska kyrkohandboken*.
3. Kyrkomötet uppdrar åt Kyrkostyrelsen att hos Kammarkollegiet ansöka om vigselrätt för Svenska kyrkan.

Ändringar i kyrkoordningen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap. Vigsel och välsignelsehandlingar

Inledning

Genom vigseln förenas *kvinnan och mannen* i äktenskapet. De lovar att med varandra i livslång trohet dela livets glädje och sorg. Äktenskap och familj är en grundläggande gemenskapsform i samhället.

Vigseln markerar högtiden, glädjen och ansvaret vid övergången till denna gemenskap. Kyrkan vill med Jesus Kristus som förebild visa makarna på den inbördes gemenskapen och det ömsesidiga tjänandets väg, men också på vars och ens behov av egen gudsgemenskap och på familjens öppenhet för alla som behöver dess omtanke. Guds närvaro i äktenskapet ger makarna hjälp att leva med varandra i kärlek och vara ett vittnesbörd för omgivningen.

I kyrkans vigselgudstjänst ger *kvinnan och mannen* sina äktenskapslöften offentligt inför Gud, varandra och församlingen eller de vittnen som är närvarande. Båda *skall* var för sig fritt samtycka till äktenskapet. Gud sammanfogar de båda till ett. Prästen tillkännager att de är äkta makar och Guds välsignelse nedkallas över äktenskapet. De närvarande deltar i förbön och

Genom vigseln förenas *två personer* i äktenskapet. De lovar att med varandra i livslång trohet dela livets glädje och sorg. Äktenskap och familj är en grundläggande gemenskapsform i samhället.

Äktenskapet syftar till att ge stöd åt den inbördes kärleken och troheten mellan två makar samt vara en plats där barn kan tas emot och fostras. Den kärlek som förverkligas i äktenskapet är ett tecken på Guds kärlek. Konstitutivt för ett äktenskap är de ömsesidiga löfterna och ett offentligt uttryckt samtycke.

I kyrkans vigselgudstjänst ger *paret ömsesidigt* sina äktenskapslöften offentligt inför Gud, varandra och församlingen eller de vittnen som är närvarande. Båda *ska* var för sig fritt samtycka till äktenskapet. Gud sammanfogar de båda till ett. Prästen tillkännager att de är äkta makar och Guds välsignelse nedkallas över äktenskapet. De närvarande deltar i förbön och

firande och blir påmind om vad en sann och äkta gemenskap i äktenskapet innebär.

Äktenskap kan även ingås genom borgerlig vigsel eller enligt någon annan ordning. Efter en sådan vigsel kan makarna få del av vår kyrkas förbön och välsignelse.

Registrerat partnerskap ingås genom en civil ordning. Detta livsförbund mellan två kvinnor eller två män syftar till en livslång gemenskap i kärlek och trohet. När partnerskapet ingåtts kan paret få del av kyrkans förbön och välsignelse.

firande och blir påmind om vad en sann och äkta gemenskap i äktenskapet innebär.

Även det livsförbund som ett registrerat partnerskap utgör syftar till en livslång gemenskap i kärlek och trohet. Par som har ingått partnerskap kan få del av kyrkans förbön och välsignelse.

Vigsellärtare

2 § Vigsellärtjänsten *skall* ledas av den som är behörig att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan.

2 § Vigsellärtjänsten *ska* ledas av den som är behörig att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan *och som har förordnande att vara vigsellärtare.*

Välsignelse över registrerat partnerskap

4 § Kyrkostyrelsen får utfärda bestämmelser om utformning och användning av en ordning för välsignelse över registrerat partnerskap.

Ansökan om vigsellärtighet

4 § Domkapitlet ska för ansökan om förordnande att vara vigsellärtare lämna Kyrkostyrelsen uppgifter om de präster som enligt 31 kap. 16 § står under domkapitlets tillsyn. Domkapitlet ska även underrätta Kyrkostyrelsen om en präst som har ett förordnande som vigsellärtare inte längre ska ha ett sådant förordnande.

42 kap. Avgifter och uppbörd

Vigsel

8 § Den som tillhör Svenska kyrkan har rätt till vigsel i Svenska kyrkans ordning, om inte synnerliga skäl hindrar det. I den församling som någon av *kontrahenterna* tillhör får någon avgift inte tas ut, men om vigseln sker i någon annan församling, har denna församling rätt till ersättning från den församling som *kvinnan* tillhör eller, om *kvinnan* inte tillhör någon

8 § Den som tillhör Svenska kyrkan har rätt till vigsel i Svenska kyrkans ordning, om inte synnerliga skäl hindrar det. I den församling som någon av *makarna* tillhör får någon avgift inte tas ut, men om vigseln sker i någon annan församling, har denna församling rätt till ersättning från den församling som *den äldre av makarna* tillhör eller, om *den äldre av makarna*

församling i Svenska kyrkan, den församling som *mannen* tillhör. Kyrkostyrelsen fastställer beloppets storlek.

inte tillhör någon församling i Svenska kyrkan, *från* den församling som *den yngre av makarna* tillhör. Kyrkostyrelsen fastställer beloppets storlek.

Även när inte någon av de blivande makarna tillhör Svenska kyrkan, får de vigas i Svenska kyrkans ordning, om det finns särskilda skäl. Då får en avgift tas ut.

Beslutet om rätt till vigsel fattas av kyrkoherden i den församling där vigseln begärs. Kyrkoherden får även uppdra åt någon annan präst i församlingen att besluta.

56 kap. Kyrkobokföring och andra register

Ändamål med övriga register

2 § I Svenska kyrkan <i>skall</i> finnas register som gör det möjligt för Svenska kyrkan att 1. uppfylla skyldigheten att lämna uppgifter enligt 14 § lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan, 2. hantera kyrko- och begravningsavgift, 3. ta fram erforderlig statistik, 4. tillhandahålla uppgifter om Svenska kyrkans indelning, 5. genomföra de kyrkliga valen, <i>och</i> 6. tillhandahålla uppgifter om de präster och diakoner som står under respektive stifts tillsyn.	2 § I Svenska kyrkan <i>ska</i> finnas register som gör det möjligt för Svenska kyrkan att 1. uppfylla skyldigheten att lämna uppgifter enligt 14 § lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan, 2. hantera kyrko- och begravningsavgift, 3. ta fram erforderlig statistik, 4. tillhandahålla uppgifter om Svenska kyrkans indelning, 5. genomföra de kyrkliga valen, 6. tillhandahålla uppgifter om de präster och diakoner som står under respektive stifts tillsyn, <i>och</i> 7. <i>ansöka om förordnande för präster att vara vigselförrättare.</i>

-
1. Detta beslut träder i kraft den 1 november 2009.
 2. Bestämmelsen i 23 kap. 4 § i dess äldre lydelse ska fortsätta att gälla till dess Kyrkomötet fattar beslut om en ny kyrkohandbok.

1. Inledning

Äktenskap för par av samma kön

Den homosexuella samlevnaden har varit föremål för en omfattande teologisk reflektion under flera decennier. Svenska kyrkan var tidigt ute jämfört med samhället i övrigt när det gällde att bearbeta denna fråga. År 1972 tillsatte Biskopsmötet en utredning med Holsten Fagerberg som ordförande, vilket ledde fram till boken *De homosexuella och kyrkan* (1974). I boken drogs slutsatser som var radikala för sin tid. Bl.a. hävdades att det ur ”psykologiska synpunkter är angeläget, att de homosexuella uppnår varaktiga och stabila förbindelser”. En konsekvens av utredningens överväganden var vidare att ”inga hinder principiellt skulle föreligga för en homosexuell att inneha kyrkliga tjänster”. Det sades dessutom att någon form av välsignelsehandling skulle kunna övervägas.

Ämnet har sedan varit föremål för flera motioner i Kyrkomötet. Vid 1988 års kyrkomöte väcktes en motion (KMot 1988:1) om utarbetande av förslag till kyrklig välsignelseakt för homosexuella par. En utredning i ärendet tillsattes som 1994 resulterade i rapporten *Kyrkan och homosexualiteten*. Frågan hade samtidigt blivit aktuell för Svenska kyrkan genom att riksdagen samma år antog lagen om registrerat partnerskap för homosexuella. I anslutning till att lagen trädde i kraft den 1 januari 1995 utfärdade Biskopsmötet *Pastorala råd angående förbön för dem som ingått partnerskap*.

I Kyrkomötet 1997 väcktes en motion om välsignelseakt för homosexuella i öppet kyrkorum (KMot 1997:39). Med anledning av ärendets behandling i Kyrkomötet uppdrog Centralstyrelsen efter samråd med Biskopsmötet i mars 1998 åt Svenska kyrkans teologiska kommitté att fortsätta bearbetningen av de principiella frågorna kring homosexuell samlevnad. Detta resulterade i samtalsdokumentet *Homosexuella i kyrkan* som lades fram för Kyrkomötet 2002. Dokumentet sändes därefter ut till stift och församlingar i en brett upplagd samtalsprocess.

År 1999 omarbetade biskoparna sina pastorala råd. I den reviderade versionen lyftes förbönen fram på ett tydligare sätt, och det klargjordes att anhöriga kunde beredas tillfälle att närvara.

I Kyrkomötet 2003 väcktes en motion (Mot 2003:58) om att utforma en kyrklig vigselakt som skulle kunna användas såväl för par av olika kön som av samma kön. Motionen avslogs men Kyrkomötet uppdrog åt Kyrkostyrelsen att till 2004 års kyrkomöte återkomma med underlag till kyrklig akt för ingående av partnerskap med civilrättslig giltighet i form av ett arbetsmaterial. Ett sådant arbetsmaterial presenterades för Kyrkomötet 2004 som en bilaga i Kyrkostyrelsens skrivelse *Kyrklig akt för partnerskap och därmed tillhörande frågor* (KsSkr 2004:10). Arbetsmaterialet diskuterades vid stiftsvisa seminarier under Kyrkomötet.

Teologiska kommittén har arbetat med samlevnadsfrågorna alltsedan det uppdrag som gavs 1998. Detta uppdrag redovisades 2002 genom samtalsdokumentet *Homosexuella i kyrkan*. År 2002 beslöt sedan Kyrkostyrelsen att uppdraget skulle breddas och fördjupas genom att bl.a. frågor kring äktenskapets och samlevnadsformernas förändring skulle lyftas in i sammanhanget.

Teologiska kommittén anordnade en offentlig hearing om kärlek, samlevnad och äktenskap i september 2004. Syftet var att komma i dialog med forskare och andra sakkunniga samt företrädare för samhällsinstitutioner och olika kyrkor och trostraditioner. Materialet från hearingen publicerades i den omfattande rapporten *Kärlek, samlevnad och äktenskap* (Svenska kyrkans utredningar 2005:1).

I en skrivelse till Kyrkostyrelsen i mars 2005 (*Teologiska kommitténs fortsatta arbete med samlevnadsfrågor*) drog Teologiska kommittén ett antal slutsatser av den dittills gjorda teologiska bearbetningen. Bl.a. konstaterade kommittén att det fanns grund för att pröva en kyrklig akt för välsignelse av ingånget partnerskap. Man menade också att det behövdes en fördjupad och breddad teologisk reflektion kring samlevnadsfrågorna och gav förslag till direktiv för fortsatt teologisk bearbetning av dessa frågor. Kyrkostyrelsen fastställde sedan, i april 2005, direktiv till ett sådant fortsatt arbete med utgångspunkt i kommitténs förslag. Resultatet av detta arbete utgörs bl.a. av två antologier som tagits fram med hjälp av teologisk expertis.

Den samtalsprocess inom Svenska kyrkan kring dokumentet *Homosexuella i kyrkan* som inletts 2002 återrapporterades till Kyrkomötet 2005 i Kyrkostyrelsens skrivelse 2005:9 *Samlevnadsfrågor*. I denna skrivelse föreslogs vidare att en ordning för välsignelse över partnerskap borde utfärdas samt att Kyrkomötet skulle ställa sig bakom vissa konstateranden beträffande homosexuella i kyrkan. Det gällde bland annat att kyrkan aktivt ska motverka diskriminering av personer på grund av sexuell orientering och att ett liv i partnerskap inte är ett motiv för att vägras vigning till kyrklig tjänst. Kyrkomötet beslutade att ställa sig bakom dessa konstateranden och uppdrog åt Kyrkostyrelsen att utfärda en ordning för välsignelse över registrerat partnerskap. En sådan ordning fastställdes av Kyrkostyrelsen i december 2006.

I mars 2007 presenterades det statliga betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17). Utredare var f.d. justitiekanslern Hans Regner. I betänkandet föreslogs bl.a. att äktenskapsbalken och lagen om partnerskap förs samman till en gemensam lag med samma rättsverkningar och att begreppet ”äktenskap” används även för att benämna relationen mellan par med av samma kön. Betänkandet sändes ut på remiss till bl.a. Svenska kyrkan. I syfte att ge underlag för Kyrkostyrelsens ställningstagande sändes betänkandet ut i en underremiss till samtliga domkapitel och stiftsstyrelser samt Församlingsförbundet och Svenska Kyrkans Unga.

Kyrkostyrelsen hävdade i sitt yttrande att ordet ”äktenskap” endast bör användas för att benämna relationen mellan en kvinna och en man. Man konstaterade emellertid att det finns olika uppfattningar inom Svenska kyrkan, något som bland annat framgått av de yttranden som inkommit från stiftet. Flera ledamöter i Kyrkostyrelsen reserverade sig också mot beslutet till förmån för att äktenskapet skulle öppnas även för par av samma kön.

Kyrkostyrelsen instämde i utredarens förslag att föra samman lagstiftningen för äktenskap och partnerskap till en gemensam lag. Kyrkostyrelsen förutsatte också att Svenska kyrkan skulle vara beredd att registrera partnerskap om detta kunde ske inom ramen för en gudstjänstordning som kyrkan själv bestämmer över. På denna punkt förelåg flera reservationer.

Regeringen lade i november 2008 fram en proposition om *Äktenskapsfrågor* och samtidigt klargjordes att det genom motioner i Riksdagen skulle föreslås att äktenskapet skulle utvidgas till att även omfatta par av samma kön. Avsikten var att en ny lag skulle träda ikraft 1 maj 2009.

I syfte att ge Kyrkomötet handlingsfrihet uppdrog Kyrkostyrelsen i december 2008 åt Kyrkokansliet att ta fram förslag till vigselordning som kan användas för par av samma kön tillsammans med förslag till erforderliga följdändringar i kyrkoordningen och att sända ut dessa på remiss till stiftet. I remisskrivelsen framhölls att syftet med remissen var att ge Kyrkomötet handlingsfrihet och att de teologiska samtal som erfordras för att fatta beslut om att införa en ordning för vigsel av par av samma kön inte hade slutförts. Det betonades att Kyrkostyrelsen

inte hade tagit ställning i frågan. Remissen sändes ut den 12 januari. Remissutfallet redovisas i kapitel 3. Medan frågan var ute på remiss inom Svenska kyrkan fastställde Riksdagen en ny äktenskapslagstiftning som gäller från 1 maj och bl.a. innebär att äktenskapet även omfattar par av samma kön och att det inte längre blir möjligt att registrera partnerskap.

Efter önskemål från Kyrkostyrelsen har Teologiska kommittén yttrat sig över hur Svenska kyrkan teologiskt bör förhålla sig till att äktenskapet enligt den nya äktenskapslagstiftningen kommer att öppnas för par av samma kön. Kommitténs överväganden har redovisats i en skrivelse till Kyrkostyrelsen daterad den 21 april 2009 (reviderad 29 maj 2009, diarietäckning Ks 2005:284) som utgör denna skrivelses bilaga 3.

Ekumeniska kontakter i ärendet

Information om Svenska kyrkans arbete med att förhålla sig till den nya könsneutrala äktenskapslagstiftningen har i olika sammanhang framförts till andra kyrkor. Ärkebiskopen har skrivit ett brev till Borgå-kyrkorna där detta arbete beskrivs. Ärkebiskopen har också träffat den påvliga nuntien i Norden för att redovisa Svenska kyrkans hållning. Vidare har information framförts för de nordiska ärkebiskoparna i samband med en överläggning på Island. Svenska kyrkans process har även redovisats för styrelsen för Sveriges Kristna Råd. En samling planeras inom ramen för SKR för att diskutera frågor kring vigsel och äktenskap med medlemskyrkorna. Dessutom har kontakt tagits med Church of Englands Council for Christian Unity. När Kyrkostyrelsens skrivelse om vigselfrågor blir färdig är avsikten att den kommer att översättas till engelska och tillsammans med ett följebrev skickas till Svenska kyrkans partnerkyrkor i olika delar av världen. En konsultation kring teologiska aspekter på sexualitet och samlevnad – med en redovisning av vad som har gjorts på detta område inom olika kyrkor – är planerad att hållas inom Borgågemenskapen 2010.

Frågor kring Svenska kyrkans vigselrätt

Under medeltiden var vigseln i Sverige en okomplicerad ceremoni som inte för sin giltighet var beroende av någon kyrklig akt. Under 1500-talet sammanfördes fästningen, som tidigare varit en självständig akt i hemmet eller vid kyrkdörren, med den kyrkliga akten i form av välsignelse eller brudmässa. Fästningen eller trolovningen var dock så etablerad att den med bibehållen rättsverkan fungerade parallellt med den kyrkliga vigseln fram till 1734, då den kyrkliga vigseln blev obligatorisk för att äktenskapet skulle anses som fullt giltigt. Genom 1908 års lag om äktenskaps ingående infördes möjligheten till borgerlig vigsel och i och med religionsfrihetslagen 1951 fick andra trossamfund rätt att ansöka om vigselstillstånd.

När kyrkans relation till staten förändrades 2000 behöll Svenska kyrkan en särställning i förhållande till andra trossamfund genom att samtliga präster i Svenska kyrkan enligt äktenskapsbalken förblev behöriga vigselförrättare. Andra samfund måste ansöka om vigselstillstånd såväl för samfundet som för enskilda vigselförrättare.

Frågor beträffande Svenska kyrkans vigselrätt har behandlats vid flera tillfällen i Kyrkomötet. Kyrkorättsutskottet konstaterade både 2001 och 2002 att den kyrkliga vigseln har stor betydelse och stark förankring i kyrkan och i samhället i övrigt. Kyrkomötet 2003 behandlade bl.a. två motioner med krav på en vädjan till regeringen om att den kyrkliga vigselrätten skulle bibehållas. Bakgrunden till motionerna var uppgifter om att det inom regeringskansliet förbereddes en

lagändring som skulle innebära införandet av obligatoriskt civiläktenskap. Läronämnden gjorde följande bedömning:

Enligt luthersk syn hör äktenskapet till skapelsens plan, där Gud verkar. Enligt vår kyrkas bekännelse och tradition är det möjligt att ha olika former för äktenskapets ingående.

Kyrkomötet uppdrog åt Kyrkostyrelsen att för regeringen tillkännage att Svenska kyrkan önskade att vigsel alltjämt skulle kunna ske antingen kyrkligt eller civilt. Kyrkomötets uppfattning beträffande Svenska kyrkans vigselrätt framfördes för justitieministern i februari 2004.

I mars 2007 presenterades det ovan nämnda statliga betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17). Enligt utredningens direktiv skulle man bl.a. pröva om den nuvarande valfriheten mellan borgerlig vigsel och vigsel inom trossamfund skulle slopas till förmån för en ordning där endast borgerlig vigsel skulle bli juridiskt giltig. I detta sammanhang skulle det också utredas om vigseln kunde ersättas med en enkel registrering.

Beträffande den senare frågan hänvisade utredaren till att en av Sverige antagen FN-konvention ställer vissa krav på äktenskaps ingående. Enligt konventionen krävs att båda kontrahenternas av fri vilja avgivna samtycke till äktenskapet säkerställs. Samtycket ska därför avges personligen inför vigselmyndigheten och i vittnens närvaro. Utredaren menade också att människor i allmänhet fäster stor vikt vid de förhållanden under vilka äktenskapet ingås och att ett registreringsförfarande därför kan uppfattas som en alltför långtgående förenkling av förfarandet. Par som önskar en högtidlig inramning av äktenskapets ingående skulle dessutom vara tvungna att genomgå dubbla förfaranden. Mot denna bakgrund avvisades detta alternativ.

Beträffande frågan om obligatoriskt civiläktenskap kom utredaren fram till att nuvarande system med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel borde behållas. Motiveringen var bl.a. att man annars skulle avvika från den ordning som finns i övriga Norden, att det finns en bred folklig opinion för en sådan ordning samt att en förändring skulle kräva ökade resurser för de myndigheter som skulle ha hand om de borgerliga vigslarna.

Kyrkomötet 2007 behandlade två motioner med förslag om att låta utreda konsekvenserna av att Svenska kyrkan skulle avstå från att utnyttja sin vigselrätt. Gudstjänstutskottet konstaterade då att det fanns argument såväl för som emot ett bibehållande av vigselrätten. Avgörande för utskottet var frågan om ”vilken betydelse man tillmäter vigselrätten för frågan om hur Svenska kyrkan på bästa sätt förblir en öppen folkkyrka”. Kyrkomötet beslöt att avslå motionerna med röstsiffrorna 163 mot 73. En ledamot avstod från att rösta.

I den underremiss som Kyrkostyrelsen genomförde inför sitt yttrande över betänkandet visade det sig att remissinstanserna var delade i frågan om framtida vigselrätt. Fjorton remissinstanser menade att Svenska kyrkan borde behålla sin vigselrätt. Fyra remissinstanser menade att Svenska kyrkan borde avstå från sin vigselrätt om en könsneutral äktenskapslagstiftning skulle komma att införas och sex remissinstanser förordade ett system där hindersprövningen byggs ut till en civil registrering, vilken sedan skulle kunna följas av en mera högtidlig akt som antingen kan vara kyrklig eller borgerlig. Ett par remissinstanser avstod från att ta ställning i frågan. I sitt yttrande till Regeringen skrev Kyrkostyrelsen:

Som argument för att Svenska kyrkan bör avstå från sin vigselrätt kan anföras att äktenskapet enligt evangelisk-luthersk uppfattning är en borgerlig ordning och att det därför är viktigt att tydligt skilja mellan det civilrättsliga ingäendet av äktenskapet och den kyrkliga

välsignelsen. Ett annat argument är att kyrkans vigselrätt kan uppfattas som en rest av det gamla enhetssamhället.

Som stöd för att Svenska kyrkan bör behålla vigselrätten talar å andra sidan att den kyrkliga vigseln är en värdefull och uppskattad tradition med djup folklig förankring. Detta framgår tydligt av den enkät som genomförts av den statliga utredningen och som visar att endast 14 procent av de tillfrågade förordar en ordning med enbart borgerlig vigsel. Den kyrkliga vigseln är vidare en viktig kontaktyta för Svenska kyrkan som folkkyrka. Denna kontaktyta skulle minska eftersom det är rimligt att förvänta att en betydande andel av dem som nu väljer kyrklig vigsel inte skulle efterfråga en kyrklig välsignelsegudstjänst, om man först skulle behöva ingå äktenskapet civilt.

Kyrkostyrelsen menade att de argument som talar för en fortsatt vigselrätt väger tyngre än de som talar mot och instämde därför i utredarens förslag att nuvarande system med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel bör behållas.

Riksdagen beslutade den 1 april 2009 om en ny äktenskapslagstiftning i enlighet med förslagen i betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17). Detta innebär att förslaget om att ersätta vigseln med en enkel registrering har avvisats och att trossamfundet behåller sin vigselrätt. Den skillnad som inträder i förhållande till hittillsvarande situation är som ovan nämnts att Svenska kyrkan – under förutsättning att hon vill utnyttja sin laggivna möjlighet att förrätta vigsel – kommer att behöva ansöka om vigsel-tillstånd samt att präster i Svenska kyrkan måste förordnas individuellt som vigsselförrättare av Kammarkollegiet.

En promemoria med frågor beträffande vigseltillstånd och prästers behörighet att viga m.m. fanns med i den remiss som sändes ut i januari 2009. Dessa frågor diskuteras längre fram i skrivelsen.

Skrivelsens uppläggning

Skrivelsen är disponerad så att den omfattar fem kapitel inklusive denna inledning samt tre bilagor. Kapitel 2 ger en kort sammanfattande beskrivning av hur dagens situation i fråga om äktenskap och samlevnad ser ut och hur den har utvecklats under 1900-talets slut och 2000-talets början. I kapitel 3 sammanfattas utfallet av vårens remiss. Utöver de efterfrågade yttrandena över förslagen till vigselordning och ändringar i kyrkoordningen samt praktiska frågor om vigselrätt redovisas här inledningsvis också de synpunkter som remissinstanserna framfört på form- och procedurfrågor i remissförfarandet.

I kapitel 4 presenterar Kyrkostyrelsen sina förslag i fråga om vigselrätt, äktenskap för par av samma kön och vigselordning för par av samma kön och redogör för de överväganden som ligger till grund för dessa. Förslagen till ändringar i kyrkoordningen och förslaget till kompletterande anvisningar till kyrkohandbokens vigselordning diskuteras här bland annat mot bakgrund av remissutfallet.

I kapitel 5 presenterar Kyrkostyrelsen på samma sätt sina förslag rörande praktiska och pastorala aspekter av kyrkans vigselskyldighet och enskilda prästers förordnande som vigsselförrättare. Även här diskuteras Kyrkostyrelsens överväganden mot bakgrund av remissutfallet.

Förslaget till kompletterande anvisningar till kyrkohandbokens vigselordning presenteras i bilaga 1. Dessa anvisningar föreslås utgöra ett tillägg till nu gällande

kyrkoandbok. I bilaga 2 visas hur vigselordningen i praktiken utformas i enlighet med de föreslagna anvisningarna. Det kan framhållas att det nu aktuella förslaget innebär en omarbetning av det förslag till vigselordning som sändes ut på remiss, med hänsyn till de synpunkter som remissinstanserna framfört.

KsSkr 2009:6

Bilaga 3 utgörs av Teologiska kommitténs bedömningar beträffande äktenskap för par av samma kön.

2. Äktenskap och andra samlevnadsformer i vår tid

I artikeln ”Konstans och förändring. Några tankar om värderingar och demografi rörande tvåsamhet i Sverige” som ingår i i antologin *Kärlekens förändrade landskap* (2009) konstaterar Erika Willander och Bo Lewin att äktenskapsfrekvensen i Sverige vid 1900-talets början hade sjunkit successivt ända sedan 1750, i snabbare takt sedan 1830-talet. Under några årtionden därefter steg den dock och låg på 1940-talet på 1750-talets nivå för att därefter åter falla. Sedan 1950-talets början har det med viss variation årligen ingåtts mellan 40 000 och 50 000 äktenskap. Befolkningen har under samma tid vuxit med över 25 procent från 7,1 till 9,2 miljoner, en ökning som alltså saknar motsvarighet i antalet ingångna äktenskap. Statistik från 1968 och framåt visar också att en allt mindre andel av befolkningen lever som gift.

Under 1900-talets senare del har äktenskap och familjebildning separerats. En tidigare konvention förändrades när det till följd av omfattande samhällsförändringar och en därmed sammanhängande normosäkerhet inte längre uppfattades som tvingande att gifta sig innan man flyttade samman och framförallt innan man fick barn. En kraftigt sänkt äktenskapsfrekvens under 1970-talet kan till stor del förklaras med ett ökat antal samboförhållanden. Idag utgör vigseln en konfirmationsrit snarare än en initiationsrit: den bekräftar en familjebildning som redan ägt rum. År 1997 skilde det i genomsnitt knappt två år mellan första barnets födelse och äktenskaps ingående.

Utifrån en undersökning genomförd 2000–2001 kan andelen sambor av alla som år 2000 levde i tvåsamhet beräknas till 29 procent. Ungefär hälften så många personer levde ensamstående som i äktenskap eller samboförhållanden. Att andelen ensamhushåll vuxit under 1900-talets senare del sammanhänger med att det blivit ovanligt att hushållen omfattar också ogifta släktingar, tjänstefolk eller andra vuxna personer.

I gengäld har det blivit vanligare med hushåll där det till följd av familjeombildningar finns barn från ett eller flera tidigare förhållanden. De flesta barn – 73 procent år 2005 – bor dock med sina biologiska föräldrar. Samma år separerade eller skilde sig föräldrarna till 47 000 barn (3 procent av alla barn), vilket var en minskning med 7 000 barn sedan år 2005. Störst risk att separera löper föräldrar som var 22 år eller yngre vid första barnets födelse, både gifta och ogifta men i högre grad de senare.

Statistiska uppgifter från SCB visar att 3,6 procent av den vuxna befolkningen i Sverige år 1968 hade civilståndet skild. År 2007 var motsvarande andel 11,9 procent. Skilsmässan inträffar oftast 3–4 år efter att äktenskapet ingåtts. Bland dem som i statistiken räknas som skilda finns troligen ett stort antal personer som sammanbor med en ny partner utan att vara gifta. Personer som efter skilsmässa har ingått ett nytt äktenskap redovisas däremot inte i statistiken som skilda. Över separationer i samboförhållanden utan barn förs ingen statistik men det är ett rimligt antagande att antalet sådana separationer är större än antalet upplösta äktenskap.

Sammantaget ger detta en bild av en flexibilitet i samlevnadsformerna. En stor del av den vuxna befolkningen har erfarenhet av separationer med eller utan barn, och beslutet att ingå äktenskap markerar en väl övervägd satsning på en långsiktig relation.

Antalet ingångna äktenskap nådde en bottennotering 1997, noterar Willander och Lewin. Därefter har dock antalet ingångna äktenskap åter ökat till den sedvanliga nivån. Enligt kyrkostatistiken har andelen vigslar i Svenska kyrkans ordning samtidigt minskat från 61,6 procent 1997 till 46,2 procent 2007 (år 2006 understeg den för första gången 50 procent). Under samma tioårsperiod har den

andel av befolkningen som tillhör Svenska kyrkan minskat från 84,8 till 74,3 procent. Antalet utträden ur Svenska kyrkan har ökat markant (från 13 000 under 1997 till 56 200 under 2007) men den vikande anslutningen beror framförallt på att befolkningen under många år blivit alltmer etniskt, kulturellt och religiöst blandad. Enligt SCB utgjorde personer med utländsk bakgrund 17 procent av landets befolkning (1,6 miljoner invånare) år 2007. Detta avser personer som antingen själva är födda i annat land eller vars båda föräldrar är det. I åldersintervallet 25–34 år var andelen 24 procent.

Att det totala antalet ingångna äktenskap åter ökat under den senaste tioårsperioden kommenterar Willander och Lewin med att behovet av att med en offentlig och högtidlig ceremoni markera ett nytt livssammanhang tycks bestå. I ett samhälle där den sociala mobiliteten ökat och där välfärdspolitiken är utpräglat individbaserad förefaller äktenskapet ändå alltså att vara ett attraktivt alternativ. Minskningen av andelen vigslar i Svenska kyrkans ordning utgör ett traditionsbrott såtillvida att ett klassiskt kyrkbröllop inte längre är den givna formen för de par som vill fira sitt bröllop under högtidliga former. En växande bröllopsindustri både förutsätter och förstärker parets vilja att gestalta sin högtid på ett personligt sätt.

Möjligheten till kyrklig vigsel framstår i detta sammanhang som ett uppskattat alternativ bland andra. Detta innebär en förändring i förhållande till tidigare praxis där kyrklig vigsel under en längre tid framstod som en förpliktande norm. Den kyrkliga vigseln är en tradition som ett betydande antal par vill slå vakt om också i ett läge där den inte längre ses som en självklarhet.

Pastoralteologen Jan-Olof Aggedal kommenterar i sin bok *I glädje och sorg* (2009) att många av de par som väljer kyrklig vigsel inte för övrigt har någon stark relation till kyrkan. Med hänvisning till engelsk forskning noterar han att paren bland annat motiverar sitt beslut med att Guds medverkan uppfattas ge ett extra stöd för relationen och att kyrkorummet är en helig plats, avskild för det slags särskilda händelser i livet som en vigsel är.

Par av samma kön gör sannolikt samma slags överväganden som andra när de står i begrepp att ingå äktenskap. Hittills har antalet par som begärt kyrklig välsignelse över registrerade partnerskap varit begränsat: under 2007 hölls i Svenska kyrkans församlingar 50 sådana välsignelsehandlingar för de över 300 par som ingått partnerskap under året.

År 2007 levde knappt 2 500 män och knappt 2 200 kvinnor i registrerat partnerskap. Utvecklingen av antalet partnerskap har under 2000-talet motsvarat den som gällt antalet ingångna äktenskap, och det är rimligt att anta att ett fritt val att ingå äktenskap i kyrklig eller borgerlig ordning resulterar i att par av samma kön väljer en kyrklig vigsel i större utsträckning än man hittills efterfrågat en kyrklig välsignelsehandling över registrerat partnerskap.

Lagen om registrerat partnerskap trädde ikraft 1995, och efter att närmare 700 personer registrerat sina partnerskap under det första året (500 av dessa var män) noterades en påtaglig nedgång. Under 2000-talet syns dock en tydlig ökning och under 2007 registrerade 650 personer (varav merparten – 388 personer – nu var kvinnor) partnerskap.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det under de senaste decennierna skett stora förändringar beträffande under vilka former människor lever tillsammans. Samboskapet har etablerats som den samlevnadsform som de flesta väljer initialt medan äktenskapet kan ses som en bekräftelse på relationen som väljs efter ett antal års samlevnad. För par av samma kön har partnerskapet under ett antal år fungerat som en med äktenskapet i huvudsak likställd samlevnadsform, och de par som inte önskar omvandla sina partnerskap till äktenskap kommer att förbli

registrerade partner även om inga nya partnerskap ingås efter att äktenskapet från den 1 maj 2009 öppnats även för par av samma kön. Utöver detta förekommer särboförhållanden och ett stort antal singlar med varierande boendeförhållanden.

Situationen är inte på något sätt unik för Sverige. Troligt är att samtliga kyrkor och samfund i olika länder och i olika konfessionella traditioner arbetar med att aktivt förhålla sig till de frågor om äktenskap och familj som uppstår till följd av förändringar i traditionella samlevnadsmönster. I ett *Draft Social Statement on Human Sexuality* från Evangelical Lutheran Church in America (ELCA) 2008 framhålls till exempel värdet av stabila familjer. Äktenskapet sätts särskilt högt: de livslånga löftena och äktenskapets rättsligt förpliktande status möjliggör att makarna ömsesidigt delar sina tillgångar, tar hand om sina barn, fattar gemensamma beslut och planerar sin framtid. Men, konstaterar man också, det viktigaste är inte om familjen har en konventionell form. Dels fungerar inte alla traditionella familjer som de borde, dels kan även andra familjebildningar fylla samma viktiga grundbehov av trygghet, tillit och intimitet. I sin strävan att verka som en positiv kraft i samhället måste kyrkan noga överväga vilka förändringar som underbygger tillitsfulla relationer och vilka som undergräver dem.

3. Redovisning av remissutfallet

Konsekvenser av förmodad ny äktenskapslagstiftning

Sammanställning av remissvar

I syfte att ge underlag för Kyrkostyrelsens beredning av frågor kring vigsel som aktualiserats av förslag till ny äktenskapslagstiftning har stiftens, Svenska kyrkans församlingsförbund samt Svenska Kyrkans Unga inbjudits att yttra sig över tre dokument: 1) ett förslag till *Vigselgudstjänst att användas för par med samma kön*, 2) föreslagna *Ändringar i kyrkoordningen 23 kap. Vigsel och välsignelsehandlingar m.m.* och 3) *Vissa frågor om vigselrätt och förslaget till ändring av äktenskapsbalken m.m.* Remissen sändes ut den 12 januari för svar senast 15 april.

Samtliga stift har besvarat remissen, i flertalet fall (Skara, Strängnäs, Västerås, Lunds, Karlstads, Härnösands, Luleå och Stockholms stift) med gemensamma eller likalydande svar från domkapitel och stiftsstyrelse. Det framgår av flera yttranden att det funnits en betydande oenighet i det beslutande organet. I vissa fall har utförliga skriftliga reservationer bifogats. Spontana remissvar har därutöver inkommit från:

- Frillesås (Göteborgs stift), Tostareds (Göteborgs stift) och Örnässets (Luleå stift) församlingar
- Riksförbundet EKHO
- Kyrklig samlings teologiska råd
- Kyrkliga förbundet för evangelisk luthersk tro samt Kyrkliga förbundet för evangelisk luthersk tro i Skara stift
- Församlingsfakulteten.

Reservationer och spontant ingivna remissvar beaktas i följande sammanställning i anslutning till respektive sakfrågor.

Att meningarna varit delade i de sakfrågor och underliggande teologiska ställningstaganden som remissen aktualiserar framgår i flera svar. I vissa fall ges utrymme för skilda meningar på en eller flera punkter i själva svaret, i andra fall framgår de av bifogade reservationer. Utförliga skriftliga reservationer och särtryck finns bilagda svaren från nio remissinstanser. Därutöver redovisas ett antal mer kortfattade reservationer.

1. Form- och procedurfrågor

Några remissinstanser uttrycker kritik mot remissförfarandet och beredningen på nationell nivå av de aktuella frågorna. Man uppfattar att de remissunderlag som man har att yttra sig över, och då i synnerhet den föreslagna vigselordningen, är aktuella endast under förutsättning att Kyrkomötet faktiskt beslutar om ett förändrat äktenskapsbegrepp och att remissen såtillvida går händelserna i förväg, samt att underlagen är otillräckligt beredda och saknar teologisk motivering. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö* anser till exempel att Kyrkostyrelsens motivering för att införa en könsneutral äktenskapssyn och vigselordning är otillräcklig och att beslut av riksdag och regering aldrig kan vara den enda grunden för kyrkans handlande.

Luleå stifts domkapitel och stiftsstyrelse skriver att en så stor fråga inte borde kunna få forceras fram så som nu sker. Att yttra sig över en vigselordning som förutsätter ett ännu inte fattat beslut uppfattar man som en omvänd ordning. *Visby stifts domkapitel och stiftsstyrelse* noterar explicit i en likalydande inledande skrivning i sina svar att man här inte gör några teologiska överväganden eller går in på frågor om vad en förändrad äktenskapssyn inom

Svenska kyrkan skulle innebära för Svenska kyrkans ekumeniska relationer, utan strikt håller sig till att på begäran från nationell nivå yttra sig över de dokument man fått sig tillställda. I flera svar framförs en önskan om ytterligare teologisk beredning och tid för ekumeniska konsultationer.

Göteborgs domkapitel och stiftsstyrelse framhåller det som olämpligt att en remiss som i så hög grad berör församlingslivet inte sänts också till ett urval av församlingar. Samma uppfattning delas av *Karlstads stifts domkapitel och stiftsstyrelse* som beskriver detta som ett allvarligt förbiseende.

Bland de spontant ingivna remissvaren uttrycker *Örnäs församling* sin besvikelse över att församlingarna inte utgjort remissinstans liksom *Frillesås församling* som anser att frågorna hanteras "över huvudet" på Svenska kyrkans församlingar och präster. *Tostareds församling* anmärker på att Kyrkostyrelsen utarbetat ett förslag till vigselgudstjänst för par av samma kön utan något sådant uppdrag från Kyrkomötet.

Kyrklig samlings teologiska råd, som avvisar förslaget till ny vigselordning, skulle välkomna en utredning av Svenska kyrkans lära om äktenskapet och hävdar att representanter för ortodoxa och katolska kyrkor liksom för frikyrkosamfundet borde adjungeras till en sådan utredning.

Riksförbundet EKHO betonar tvärtom att frågan utretts sedan 1970-talet och nu borde vara mogen för ett beslut. Liksom i frågan om kvinnors prästvigning, menar man, har det genomgående varit de som motsatt sig en förändring som önskat mer tid för reflektion och samtal.

2. Förslag till vigselordning

Principiella överväganden

Kommentarerna på förslaget till vigselordning för par av samma kön kombineras i flera svar med mer eller mindre utförliga principiella överväganden om en utvidgad respektive förändrad äktenskapssyn.

Remissinstanserna förutsätter allmänt att Kyrkomötet kommer att besluta om ett utvidgat äktenskapsbegrepp, och det framgår också klart av svaren att detta är ett steg som har remissinstansernas stöd och att man ser det som uttalat positivt eller åtminstone logiskt och konsekvent att så sker.

Flera instanser ställer sig dock tveksamma till de uttryck för en alternativ äktenskapssyn som de menar sig finna i förslaget till vigselordning och som de anser avviker från den äktenskapssyn som finns uttryckt i nu gällande Kyrkoordning och Kyrkohandbok. De som uppfattat en sådan förändring ställer sig med något undantag undrande eller uttalat avvisande till den. Den förändring som allmänt bejakas är med andra ord en utvidgning av nu gällande äktenskapssyn till att omfatta även par av samma kön, inte ett införande av en annan äktenskapssyn parallellt med eller i stället för den nu gällande.

I några remissvar ställer man sig undrande till om man ens under en övergångstid bör använda två olika vigselordningar. Att det på sikt endast bör förekomma en ordning med alternativa formuleringar är en uppfattning som delas av flertalet remissinstanser, och *stiftsstyrelsen i Göteborg* skriver att handboks-kommittén bör lägga fram förslag till en sådan gemensam ordning så snart som möjligt. *Svenska Kyrkans Unga* och flera andra finner det av principskäl viktigt att Svenska kyrkan inte har en särskild ordning för par av samma kön utan en ordning för alla vigslar, och flera remissinstanser betonar att de parallella ordningar som under en övergångstid förutses bli aktuella bör ge uttryck för en äktenskapssyn i överensstämmelse med nu gällande kyrkoordning och kyrkohandbok. *Stiftsstyrelserna och domkapitlen i Linköpings, Skara, Karlstads och Härnösands*

stift samt domkapitlet i Göteborgs stift förordar i detta syfte en enklare redaktionell anpassning av den nuvarande vigselordningen.

Från denna linje avviker uttryckligen *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö stift*, som konstaterar att det i Svenska kyrkan finns olika uppfattningar i frågan om könsneutral äktenskapssyn och att det är viktigt att ingen av uppfattningarna utesluts. Därför anser man att det också i framtiden behöver finnas två parallella, likvärdiga liturgiska ordningar för vigsel. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs stift* tar inte ställning i frågan men undrar om Kyrkohandboken och Kyrkoordningen ska redovisa ett eller flera äktenskapsbegrepp och om Kyrkohandboken ska erbjuda en enda eller två parallella vigselordningar. I närmast likalydande reservationer från *Uppsala och Luleå stift (domkapitel och stiftsstyrelse)* framförs tanken att förslaget med vissa ändringar skulle kunna godkännas som en gudstjänst med välsignelse av livsgemenskap för par av samma kön men alltså inte som ordning för vigsel till äktenskap. En motsvarande ståndpunkt intas i en reservation till *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lunds stift*.

Flera av remissinstanserna uppfattar att det utsända förslaget ger uttryck för en ny äktenskapssyn. *Domkapitlet* liksom *stiftsstyrelsen i Uppsala stift* bejaktar en sådan förnyelse. Övriga remissinstanser som i förslaget ser en ny äktenskapssyn ställer sig skeptiska eller avvisande till denna tanke, antingen för att man inte vill föregripa den pågående kyrkohandboksrevisionen eller för att man uppfattar förändringen som i sak tveksam. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Västerås stift* skriver t.ex. att det är svårt att förstå varför äktenskapets betydelse för samhället tonas ned medan det privata och individuella i stället lyfts fram, och *domkapitlet i Göteborgs stift* talar liksom *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Karlstads stift* om hur det i den nu gällande vigselordningen är äktenskapet som uppfattas bära makarnas kärlek, medan det i det aktuella förslaget snarare är kärleken som bär äktenskapet. Man efterlyser en tydligare markering av trohet, ömsesidighet samt de förpliktelser som makarna i ett äktenskap har i relation till varandra.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs stift har, utan att nå enighet i frågan, diskuterat möjligheten av en liturgisk försöksordning som under försökstiden skulle ge rådrum för ekumeniska konsultationer. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lunds stift* påpekar att en kyrklig ordning som möjliggör äktenskap mellan personer av samma kön ur ekumenisk synpunkt kan ses som ett viktigt bidrag till de samtal som måste föras i denna fråga.

I ett särskilt yttrande bilagt protokollen från *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Karlstads stift* påtalas att barnens perspektiv i relation till en förändrad förståelse av äktenskapet bör analyseras innan beslut fattas.

Av de instanser som sänt in spontana remissvar ställer sig flertalet – dock inte *Riksförbundet EKHO* som är av diametralt motsatt uppfattning – uttalat negativa till att äktenskapsbegreppet utvidgas till att omfatta även par av samma kön. *Tostareds församling, Örnässets församling, Kyrklig samling, Kyrkliga förbundet, Kyrkliga förbundet i Skara stift och Församlingsfakulteten* anser således att ingen vigselordning för par av samma kön bör införas.

Konkreta synpunkter

Flertalet remissinstanser är positiva till införandet av en vigselordning för par av samma kön men rekommenderar mer eller mindre omfattande ändringar i det föreliggande förslaget. *Domkapitlen och stiftsstyrelserna i Uppsala, Luleå och Stockholms stift* accepterar det dock i avvaktan på ett nytt handboksförslag.

Förslaget har tagits fram under stor tidspress, konstaterar *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs* som finner det otillräckligt bearbetat. *Domkapitlet i Linköpings stift* finner det både språkligt och teologiskt undermåligt, och

domkapitlet och stiftsstyrelsen i Karlstads stift skriver att förslaget bär prägelse av hastverk.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Västerås framhåller det som viktigt att förslaget bearbetas så att den språkliga och teologiska utgångspunkten stämmer överens med handbokens nuvarande vigselgudstjänst. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösands stift* menar att ordningen i vissa språkliga avseenden föregriper kommande beslut om ny kyrkohandbok.

Vad gäller andra pastorala överväganden noteras att *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* hoppas att ett framtida handboksförslag ska innebära en större kreativitet vad gäller aktivitet för anhöriga. En motsvarande bedömning gör *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby* som anser att förslaget överlag är armt vad gäller valmöjligheter.

Av de enskilda momenten i förslaget kommenteras i synnerhet inledningsorden och bibelläsningarna. Det påpekas t.ex. att inledningsorden saknar det samhällsperspektiv som finns i den nuvarande vigselordningen. Några svar kritiserar perspektivskiftet från att "äktenskapet är en Guds gåva" till att "förmågan att älska är Guds gåva", och i något svar noterar man att prokreationsmomentet i nu gällande äktenskapssyn saknas i förslaget. Den i ett annat remissdokument föreslagna formuleringen i kyrkoordningen om äktenskapet som "en plats där barn tas emot och fostras" saknar också motsvarighet i förslaget. Av de föreslagna bibeltexterna ifrågasätts särskilt Joh 15:5a, Joh 15:9–12, Gal 3:27–28 och 1 Joh 4:18–21. Någon gång påpekas att Matt 19:4–6 bör finnas kvar bland de alternativa läsningarna i en ordning som fungerar för alla par.

Vad gäller övriga moment kan noteras att några remissinstanser anser att tillkännagivandet bör innehålla formuleringen "ni är nu äkta makar". Språkliga och stilistiska svagheter påpekas i några remissvar.

I spontanremissen från *Riksförbundet EKHO* föreslås att 1 Sam 20:41–43 och 2 Sam 1:26 bör läggas till förslaget.

3. Frågor om vigselrätt

Frågan om vigselrätt är remissens andra större sakfråga som diskuteras olika utförligt i olika svar. Av de tillfrågade remissinstanserna är det endast *stiftsstyrelsen i Växjö* som anser att Svenska kyrkan bör avstå från den juridiska vigselrätten. Samtidigt redovisar fyra *domkapitel (i Strängnäs, Göteborgs, Visby och Stockholms stift)* att skilda meningar finns företrädda i domkapitlet, och detta gäller då också *stiftsstyrelserna i Strängnäs och Stockholms stift* som avgett med domkapiteln gemensamma svar. Om man till detta lägger att det föreligger dokumenterade reservationer i fråga om yttrandena från fyra *domkapitel (Uppsala, Växjö, Lunds och Karlstads stift)* och sex *stiftsstyrelser (Uppsala, Växjö, Lunds, Göteborgs, Karlstads och Luleå stift)* blir det samlade resultatet att en betydande oenighet gjorts sig gällande.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborgs stift noterar att det skulle komplicera proceduren för alla som önskar ingå äktenskap i kyrkan om kyrkan avstår sin vigselrätt så att en kyrklig välsignelsehandling förutsätter att paret först vigts i borgerlig ordning. Risken är stor, konstaterar man, att de homosexuella skulle anses ha orsakat detta genom det samtidiga införandet av könsneutrala äktenskap.

För en förnyad vigselrätt talar dock framförallt den långa traditionen och det breda stöd som finns för en sådan ordning i samhället och bland kyrkans medlemmar. De kyrkliga handlingarna utgör en viktig kontaktyta med de kyrkotillhöriga och framhålls i några svar som ett motiv för fortsatt kyrkotillhörighet. Det inslag av myndighetsutövning som vigselrätten innebär förefaller

inte uppfattas negativt av kyrkans medlemmar och förekommer också i andra kyrkor och religiösa samfund. Att staten delegerar ett ansvar till kyrkan, och i framtiden kanske även till andra organisationer i civilsamhället, kan ses som ett uttryck för ömsesidig respekt mellan kyrkan och staten, och i något svar framhålls kyrkans möjligheter till fortsatt samhällsinflytande i frågor om äktenskap och samlevnad.

Teologiska argument framförs mer sällan i denna fråga, men *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs* menar att frågan aktualiserar relationen mellan statens uppdrag och vad som är kyrkans kallelse och sändning. Remissvaren från *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborgs stift samt domkapitlet i Visby stift* anknyter explicit till den lutherska tvåregementesläran och i ytterligare några yttranden framhålls att det är kyrkans primära uppgift att be, förkunna och välsigna. Att den kyrkliga akten kan utformas som en gedigen, högtidlig och meningsmättad ceremoni även om den gestaltas som en välsignelsegudstjänst betonas i ett par yttranden.

I frågan om behörighet för vigselförrättare råder närmast total enighet: i det fall Svenska kyrkan ansöker om vigselrätt för enskilda präster ska ansökan omfatta samtliga präster utan undantag, samtidigt som det – i enlighet med lagen – inte ska råda någon vigselplikt för enskilda präster. Det fåtal remissinstanser som inte uttryckligen anger detta som sin åsikt uttrycker inte heller någon annan uppfattning i frågan. I remissyttrandet från *Svenska Kyrkans Unga* aktualiseras frågan om det i ett läge där vigselrätt och vigningstjänst principiellt skiljs åt även vore möjligt att förordna lekmän som vigselförrättare.

Från ett par stift framhåller man att inställningen till vigsel av par av samma kön inte ska kunna utgöra ett hinder för antagning till kyrkans vigningstjänst eller rekrytering till kyrkoherdetjänst. Flera remissvar framhåller att vigselbehörigheten ska vara direkt knuten till kyrkans vigningstjänst och således omfatta även pensionerade präster och präster som inte är i församlingstjänst.

Med tanke på att alla präster är underställda ett domkapitel ser en majoritet av remissinstanserna det som naturligt att domkapitlen ges ett primärt ansvar i Svenska kyrkans kontakter med Kammarkollegiet. Några remissvar kommer med alternativa eller mer utförliga förslag. *Stiftsstyrelsen i Linköpings stift* rekommenderar att Svenska kyrkan i ett första steg med stiftens hjälp ansöker centralt om vigselrätt för samtliga präster och att domkapitlen därefter ges möjlighet att successivt ansöka direkt hos Kammarkollegiet om nyprästviggas förordnande som vigselförrättare. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Skara stift* ser det som naturligt att Kyrkostyrelsen svarar för dessa ansökningar medan administrativa frågor rörande till exempel förordnandets upphörande till följd av dödsfall bör åligga respektive domkapitel.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Luleå stift menar att uppgifterna bör fördelas mellan stifts- och nationell nivå. Stiften, konstaterar man, är redan nu skyldiga att tillse att stiftets präster finns upptagna i Svenska kyrkans organisationsregister. På samma sätt bör man på nationell nivå – förutom att ansöka om vigselrätt för Svenska kyrkan som trossamfund – handlägga ansökan om prästers personliga förordnanden på grundval av de uppgifter som respektive stift rapporterar. För att ytterligare underlätta den administrativa hanteringen kan stiftet därutöver anförtros ett antal personliga förordanden ”in blanco” för att smidigt kunna behörigförklara exempelvis präster från andra nordiska länder för tillfälliga uppdrag som vigselförrättare. Även *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösands stift* noterar att anmälan om adressändring till Kammarkollegiet borde kunna göras centralt genom Svenska kyrkans organisationsregister. Dessutom påminner

man i sitt svar om att frågan bör utredas om vem som ansvarar för att präster bosatta i utlandet får vigselrätt.

Som en återkommande uppfattning i remissvaren framförs att det bör vara församlingens ansvar och en arbetsledningsfråga för kyrkoherden att vigselgudstjänst kan erbjudas de par av samma kön som så önskar. I några fall görs hänvisningar till motsvarande tidigare praxis i fråga om vigsel av fränskilda och välsignelse av partnerskap. *Svenska kyrkans församlingsförbund* utgår i sitt svar från formuleringen i 2 § tredje stycket i SvKB 2006:16 (ordning för välsignelse över registrerat partnerskap) där det sägs att ingen skyldighet föreligger att medverka i genomförandet av gudstjänsten ”för den som anser att det strider mot hans eller hennes personliga övertygelse”. En präst, menar man, torde kunna säga nej till en vigsel även utifrån andra omständigheter än betänkligheter rörande äktenskap för par av samma kön. I enlighet med detta föreslås en mindre specifik formulering. I förbundets svar noteras också att ingen av dess handläggare i sin rådgivningsverksamhet fått frågor om tjänstgöring vid välsignelse över registrerat partnerskap. *Svenska Kyrkans Unga* undrar ändå om frågan kommer att få konsekvenser vid nyanställningar. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholms stift* noterar att väjningsrätten är inskriven i lagen och att Svenska kyrkan således endast under förutsättning att man avstår från vigselrätten kan besluta om en annan ordning.

I enstaka reservationer framhålls att Svenska kyrkan i förhållande till staten bör stå fri för att kunna ha en profetisk roll och slippa underställas den externa tillsyn som Kammarkollegiet har att utöva över behöriga vigselförrättare, och för att kunna använda de ordningar och den terminologi som bäst motsvarar kyrkans teologi.

I ett säryttrande öppnas för möjligheten att även diakoner ges vigselrätt.

Av de avgivna spontanremisserna kommenterar hälften, dvs. fyra svar, vigselrätten. Frågan ses här (liksom i ungefär hälften av de skriftliga reservationerna) som direkt knuten till äktenskapssynen. *Örnässets församling, Kyrkliga förbundet och Kyrkliga förbundet i Skara stift* föreslår att Svenska kyrkan avstår sin vigselrätt, medan *Riksförbundet EKHO* förordar att kyrkan behåller en vigselrätt utan vigselplikt för enskilda präster.

Örnässets församling – som vill att Svenska kyrkan avsäger sig vigselrätten – bedömer att det, i det fall Svenska kyrkan beslutar om ett utvidgat äktenskapsbegrepp, blir omöjligt att upprätthålla vigselrätten utan vigselplikt för enskilda präster eftersom uppskattningsvis hälften av Svenska kyrkans präster förväntas säga nej till att viga par av samma kön. *Kyrkliga förbundet i Skara stift* menar i sitt remissvar att en icke tidsbegränsad samvetsklausul bör införas i det fall Kyrkomötet beslutar att Svenska kyrkan ska ansöka om vigselrätt.

4. Förslag till ändringar i kyrkoordningen

I remissen ingick förslag till ändrad ordalydelse på fyra ställen i kyrkoordningen: i 23 kap. Vigsel och välsignelsehandlingar dels i inledningen, dels i 2 § och 4 §, samt i 42 kap. Avgifter och uppbörd 8 §.

Utöver de svar som direkt anknyter till dessa förslag framförs i några svar synpunkten att den rätt som lagen ger en enskild präst att inte medverka i vigsel av par av samma kön bör äga en motsvarighet i kyrkoordningen – förslagsvis i inledningen till 23 kap. – så att det tydligt framgår att synen på äktenskapet som en gemenskap mellan man och kvinna är legitim enligt Svenska kyrkans eget regelverk.

Inledningen till 23 kap. är det avsnitt där det förekommer störst variation bland synpunkterna. I *Uppsala stift* rekommenderar både *stiftsstyrelse och*

domkapitel att de tre första styckena arbetas om till en ny och sammanhängande helhet. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen* i såväl Växjö som Lunds stift rekommenderar att den nuvarande formuleringen om man och kvinna kvarstår men kompletteras med en ny text om äktenskap för par av samma kön, och i ett par andra svar ges kritiska synpunkter på hur nödvändigt det föreslagna andra stycket är och hur det i förekommande fall bör vara formulerat: *domkapitlet i Linköpings stift* vill stryka hela stycket, *stiftsstyrelsen* i samma stift kan tänka sig att behålla sista meningen medan *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Skara stift* menar att just denna sista mening bör skrivas om.

Det sista stycket i inledningen till 23 kap. föreslås i remissen utgå eftersom partnerskapet vid tidpunkten för remissens avfattande förutsågs komma att avskaffas helt. Av samma anledning föreslogs 4 § 23 kap. utgå. *Domkapitlet och stiftsstyrelserna i Göteborgs och Härnösands stift* påpekar att det efter en förändring i lagförslaget inte längre är aktuellt att samtliga tidigare ingångna partnerskap omvandlas till äktenskap och att möjligheten till välsignelse över ingånget partnerskap därför ska kvarstå.

Den föreslagna ändringen i 2 § med innebörden att vigselgudstjänst ska ledas av en präst som också är behörig vigselförrättare kommenteras av några remissinstanser som håller en sådan ändring för överflödigt i det fall alla präster blir vigselbehöriga. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösands stift* föreslår att det i stället ska skrivas in i 31 kap. om uppdraget som präst att en präst i Svenska kyrkan ska ha vigselrätt.

Beträffande de två föreslagna alternativen till ändring i 8 § 42 kap. förordas inte det andra alternativet av någon remissinstans. Av dem som kommenterar frågan rekommenderar alltså nästan samtliga det första alternativet, i några fall med rekommenderat alternativt ordval ”den äldre/yngre maken” och i något fall med tillägget att församlingarna må kunna dela kostnaden i det fall båda makarna är på dagen lika gamla. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Linköpings stift* föreslår en tredje möjlighet i syfte att reglerna inte i något avseende ska kunna upplevas som diskriminerande: om vigseln sker i en församling som ingen av kontrahenterna tillhör debiteras den församling som brudparet tillhör eller båda församlingarna med halva kostnaden vardera om de tillhör olika församlingar.

4. Vigselrätt, äktenskap för par av samma kön, vigselordning m.m.

Kyrkostyrelsens förslag: Mot bakgrund av vad som ovan har redovisats beträffande Kyrkomötets ställningstaganden i frågan om Svenska kyrkans vigselrätt samt med stöd av remissutfallet föreslår Kyrkostyrelsen att Svenska kyrkan utnyttjar den möjlighet som erbjudits i lagstiftningen att även fortsättningsvis förrätta vigsel. Kyrkostyrelsen bör få i uppdrag att hos Kammarkollegiet ansöka om vigselrätt för Svenska kyrkan.

Svenska kyrkan bör även viga par av samma kön. Inledningstexten till kap. 23 i kyrkoordningen bör ändras i konsekvens med detta. Särskilda bestämmelser om välsignelse över registrerat partnerskap bör finnas kvar under en övergångstid.

Kyrkomötet föreslås fastställa anvisningar för hur kyrkohandbokens ordning för vigselgudstjänst anpassas i de fall makarna är av samma kön. Dessa anvisningar föreslås utgöra ett tillägg till nu gällande kyrkohandbok.

Vigselrätten

Som framgått ovan har Kyrkomötet vid flera tillfällen uttalat sitt stöd för en ordning som innebär att det är möjligt att ingå äktenskap genom kyrklig vigsel. I yttrandet till Regeringen över betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17) skrev Kyrkostyrelsen att den kyrkliga vigseln är en viktig kontaktyta för Svenska kyrkan som folkkyrka och att de argument som talar för en fortsatt vigselrätt väger tyngre än de som talar mot. Man instämde därför i utredarens förslag om fortsatt frihet att välja mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel. Detta ställningstagande hade stöd i den underremiss som gått ut till stiftens m.fl. instanser. Flera av dessa skulle dock ha föredragit en ordning där hindersprövningen byggts ut till en civil registrering som sedan kunde följas av en mera högtidlig akt, antingen kyrklig eller borgerlig. Några remissinstanser menade att Svenska kyrkan borde avstå från sin vigselrätt.

I den remiss som gick ut till stiftens i januari 2009 angående *Konsekvenser av förmodad ny äktenskapslagstiftning* ställdes inte uttryckligen någon fråga om huruvida Svenska kyrkan fortsättningsvis bör utnyttja sin vigselrätt. Frågan aktualiserades emellertid i flera yttranden. Av de utsedda remissinstanserna är det endast stiftsstyrelsen i Växjö som anser att Svenska kyrkan bör avstå från den juridiska vigselrätten. Det framgår dock av remissutfallet att det hos flera instanser funnits delade meningar i frågan.

Det är tydligt att opinionen inom Svenska kyrkan beträffande obligatoriskt civiläktenskap har påverkats av att Riksdagen inte tillmötesgått det önskemål om en enkel registrering som framförts från många håll, bl.a. i svaren på underremissen 2007. Bland dem som tidigare förespråkade en sådan lösning finns nu flera som menar att Riksdagens beslut ger anledning att överväga frågan på nytt. Detta framgår t.ex. i yttrandena från Lunds stifts domkapitel och stiftsstyrelse och Göteborgs domkapitel.

Kyrkostyrelsen menar att det inte finns anledning att ompröva de ställningstaganden som tidigare gjorts av Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen beträffande Svenska kyrkans vigselrätt. Kyrkostyrelsen föreslår därför att Kyrkomötet uppdrar åt Kyrkostyrelsen att hos Kammarkollegiet ansöka om vigselrätt för Svenska kyrkan.

Äktenskap för par av samma kön

Beträffande äktenskap för par av samma kön framförde Svenska kyrkan och andra kyrkor och samfund i sina yttranden över betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17) att begreppet "äktenskap" inte bör användas för par av samma kön. Kyrkostyrelsen kan nu konstatera att lagstiftaren inte har beaktat dessa synpunkter. Det bör emellertid också framhållas att det fanns en stor minoritet som helst hade sett att Kyrkostyrelsen hade bejaktat en utvidgning av äktenskapsbegreppet. Det kan också konstateras att den ordning för välsignelse över registrerat partnerskap som fastställdes av Kyrkostyrelsen 2006 inte kan användas för par av samma kön som ingår ett rättsligt förbund efter 1 maj 2009.

Som Teologiska kommittén konstaterar i sin skrivelse finns det i detta läge tre möjliga sätt att förhålla sig till par av samma kön som vänder sig till kyrkan:

1. Erbjudna såväl vigsel som välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap.
2. Endast erbjuda välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap (som då kan benämnas på annat sätt i välsignelsehandlingen). Detta alternativ motsvarar den hittills gällande ordningen med välsignelse över registrerat partnerskap. Det kan vara aktuellt om man menar att Svenska kyrkan inte bör förrätta vigsel till äktenskap av par med samma kön, eftersom man uppfattar att det utvidgade äktenskapsbegreppet inte stämmer överens med kyrkans syn på äktenskap, men ändå vill kunna ge paret välsignelse över deras relation.
3. Avstå även från att erbjuda välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap med hänvisning till att lagstiftningens äktenskapsbegrepp inte stämmer överens med kyrkans syn på äktenskapet.

I remissutfallet finns ett starkt stöd för att i detta läge välja att viga par av samma kön. Det framgår av remissammanställningen att remissinstanserna allmänt förutsätter att Kyrkomötet kommer att besluta om ett utvidgat äktenskapsbegrepp, och det framgår också klart av svaren att detta är ett steg som har remissinstansernas stöd och att man ser det som uttalat positivt eller åtminstone logiskt och konsekvent att så sker.

Enligt luthersk tradition hör äktenskapet till det världsliga regementet och har inte med frälsningen att göra. Äktenskapet har genomgått olika förändringar genom historien. Den som helst hade sett begreppet "äktenskap" hade förbehållits relationen mellan kvinna och man måste i den nu aktuella situationen ta ställning till om det vidgade äktenskapsbegreppet har den digniteten att det bör få som konsekvens att kyrkan måste avstå från att ansöka om vigslerätt. I så fall måste man också ta ställning till hur kyrkan ska förhålla sig till de par av samma kön som kommer till kyrkan för att be om välsignelse över ett borgerligt ingånget äktenskap.

Kyrkan förfogar inte över äktenskapslagstiftningen. Detta är heller inte önskvärt enligt luthersk teologi och samhällssyn. Svenska kyrkan har att förhålla sig till att Riksdagen har beslutat att utvidga äktenskapet till att omfatta par av samma kön. Kyrkostyrelsen vill i detta sammanhang hänvisa till slutsatserna i Teologiska kommitténs bedömning. Teologiska kommittén skriver:

Efter en samlad bedömning av de argument som [...] lyfts fram konstaterar Teologiska kommittén att det av teologiska skäl finns anledning för Svenska kyrkan att bejaka den av staten fastställda lagstiftning som innebär att äktenskapet även kommer att omfatta par med samma kön.

Äktenskapet är enligt evangelisk-luthersk uppfattning en samhällsinstitution som regleras av civila myndigheter. Ur ett skapelseteologiskt perspektiv har äktenskapet till syfte att stödja den inbördes relationen mellan makarna samt ge en trygg inramning för barn som växer upp. Dessa behov finns även i relationer mellan personer av samma kön. Beträffande ett bibelteologiskt perspektiv gäller att kärleksbudet är överordnat andra bud och förbud i Bibeln. Det avgörande när det gäller den mänskliga samlevnadens former är därför inte enskilda bibelord utan vad som är till nytta respektive skada för människor. Detta innebär att när kyrkan ska ta ställning till frågan om äktenskap för par av samma kön är den relevanta frågan om detta skadar eller gagnar människor.

Enligt Teologiska kommittén bör Svenska kyrkan – under förutsättning att man väljer att ta emot vigselrätten i den form som den kommer att erbjudas – kunna viga par av samma kön till äktenskap samt erbjuda välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap för par av samma kön.

Mot bakgrund av det ovan sagda, Teologiska kommitténs ställningstagande och med stöd av en betydande majoritet bland remissinstanserna vill Kyrkostyrelsen i ett läge där lagstiftningen har förändrats inte motsätta sig att äktenskapet utvidgas till att omfatta par av samma kön. Kyrkostyrelsen ser detta som en god samhällelig ordning till människors stöd. Par av samma kön bör därför kunna vigas till äktenskap genom kyrklig vigsel.

För att Svenska kyrkan även fortsättningsvis ska kunna utnyttja vigselrätten samt även viga par av samma kön krävs beslut av Kyrkomötet beträffande följande punkter.

- Beslut om ändringar i kyrkoordningen 23, 42 och 56 kap.
- Ansökan om vigselrätt hos Kammarkollegiet.
- Anvisningar för hur kyrkohandbokens ordning för vigselgudstjänst anpassas i de fall makarna är av samma kön.
- Dessutom krävs vissa överväganden beträffande prästers rätt att inte behöva medverka vid vigsel av par av samma kön om detta skulle strida mot den enskildes samvete.

Underlag till sådana beslut redovisas i det följande.

Inledningstext till 23 kap. i kyrkoordningen

I syfte att inledningstexten till 23 kap. i kyrkoordningen även ska avse par av samma kön har uttrycken ”kvinnan och mannen” ersatts med ”två personer” respektive ”paret ömsesidigt”.

Tillägg har gjorts i syfte att teologiskt förklara äktenskapets syfte enligt kristen tro. Konstitutivt för ett äktenskap i evangelisk-luthersk tradition är de ömsesidiga löftena och båda parternas offentligt uttryckta samtycke. Detta innebär att äktenskapet uppfattas som ett och detsamma oavsett om det ingås genom en borgerlig eller en kyrklig ordning. Formerna för äktenskapet förändras genom tiderna. Beslut om sådana förändringar fattas i vårt land av Riksdagen. Sveriges riksdag har nu beslutat att äktenskap även kan ingås av personer av samma kön.

Enligt remissyttrandet från Skara stift bör texten om vad som är konstitutivt för ett äktenskap kompletteras med vigselförrättarens tillkännagivande. I 4 kap. 2 § i äktenskapsbalken anges vilka moment som obligatoriskt ska förekomma vid en vigsel. De som ingår ett äktenskap ska vara närvarande samtidigt och var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren ska därefter förklara att de är makar. Här talas inte om de

ömsesidiga löftena utan endast, eftersom vittnen ska finnas, om den offentliga konsensusförklaringen. Ett bekräftande tillkännagivande ska också ske. Just för att detta är ett bekräftande är det av delvis annan karaktär än de ömsesidiga löftena och det offentligt uttryckta samtycket.

Eftersom tillkännagivandet enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken måste ingå i vigseln måste det naturligtvis också finnas med i Svenska kyrkans vigselgudstjänst. Så är också fallet, och tillkännagivandet anges i 23 kap. 1 § i kyrkoordningen som ett av de moment som alltid ska finnas i en vigselgudstjänst. Det torde vara tillräckligt att tillkännagivandet nämns i den paragrafen.

Avsnittet om registrerat partnerskap har ändrats jämfört med det förslag som gick ut på remiss. Anledningen är att lagtexten har förändrats i förhållande till det lagförslag som förelåg då remissen gick ut och som byggde på betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17). Förslaget innebar att partnerskap skulle försvinna som rättsligt begrepp och att de partnerskap som registrerats och inte upplösts i stället skulle gälla som äktenskap. Enligt lagstiftningen kommer emellertid registrerade partnerskap inte att med automatik omvandlas till äktenskap. Detta av respekt för de par som valt att registrera partnerskap men som av principiella skäl inte vill leva i äktenskap. Registrerade partner som så önskar ges i stället möjlighet att på ett enkelt sätt omvandla sitt partnerskap till ett äktenskap.

Detta innebär att det under en lång tid kan finnas registrerade partnerskap kvar, och några av dessa par kan i framtiden komma att önska kyrkans välsignelse. Det behövs därför även fortsättningsvis en liturgisk ordning för välsignelse över registrerat partnerskap samt bestämmelser om registrerat partnerskap i kyrkoordningen. Inledningstexten har dock givits en ny formulering där det framgår att det inte längre är möjligt att registrera partnerskap.

Det bör framhållas att en betydande minoritet inom Svenska kyrkan menar att begreppet ”äktenskap” endast kan avse relationen mellan en kvinna och en man. Detta kommer till uttryck i remissvaren. Som framgår av yttrandet över betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17) menar Kyrkostyrelsen att det finns teologiska argument såväl för som emot att öppna äktenskapsbegreppet till att även omfatta par av samma kön. Enligt Kyrkostyrelsen är båda dessa ståndpunkter förenliga med Svenska kyrkans bekännelse och lära.

Välsignelse över registrerat partnerskap

I 23 kap. 4 § i kyrkoordningen sägs att Kyrkostyrelsen får utfärda bestämmelser om utformning och användning av en ordning för välsignelse över registrerat partnerskap. Med stöd av denna bestämmelse har Kyrkostyrelsen genom SvKB 2006:16 fattat beslut om ordning för välsignelse över registrerat partnerskap.

Som ovan nämnts föreslog utredaren i betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17) att registrerade partnerskap automatiskt skulle omvandlas till äktenskap när äktenskapsbalken ändrades. I detta fall har utredningens förslag dock inte genomförts. I stället gäller enligt 3 § i lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap att partnerskapet övergår till äktenskap om partnern anmäler detta till Skatteverket eller om de ingår äktenskap genom vigsel.

Det kommer alltså även framgent att finnas par som lever i registrerat partnerskap och som kan vilja ha en kyrklig välsignelse. Sannolikt rör det sig om enstaka undantagsfall där det kan komma önskemål om en välsignelsehandling långt efter att partnerskapet har registrerats. På längre sikt torde det därmed

sannolikt inte behövas några bestämmelser om välsignelse över registrerat partnerskap. Kyrkostyrelsen föreslår att gällande bestämmelser tills vidare ska fortsätta gälla. Vad som bör regleras längre fram i tiden kan lämpligen prövas i samband med ett kommande beslut om en ny kyrkohandbok. Kyrkostyrelsen föreslår en övergångsbestämmelse i linje med detta.

Vigselordning

En eller två vigselordningar?

I remissvaren diskuterar i stort sett samtliga instanser som en särskilt viktig principfråga om det under en övergångstid eller framgent ska finnas en eller två vigselordningar, dvs. om det ska finnas en särskild ordning för par av samma kön.

En stor majoritet av svaren understryker att det i princip ska finnas en gemensam vigselordning i Svenska kyrkan. Därmed markeras att äktenskap mellan par av olika kön och par av samma kön är jämställda. Majoriteten betonar också att vigselordningen i avvaktan på en förnyad kyrkohandbok ska utformas i så nära anslutning till 1986 års handbok som möjligt, med alternativ som gör ordningen naturligt användbar både för par av olika kön och för par av samma kön.

Några remissvar föreslår en övergångslösning där Svenska kyrkan antar en försöksordning, utformad enligt ovan men där nuvarande handboksordning får fortsätta att fungera parallellt till dess att en ny kyrkohandbok har antagits.

Både domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö stift framhåller att det i Svenska kyrkan finns olika uppfattningar i frågan om könsneutrala äktenskap (det framkommer f.ö. i nästan alla utlåtanden) och att ingendera uppfattningen ska uteslutas av kyrkan. Därför, menar remissvaren från Växjö stift, behöver det också finnas två parallella, likvärdiga liturgiska ordningar för vigsel.

Äktenskapssyn

Flera remissyttranden har i den vigselordning som föreslås i remissen uppfattat en förskjutning i äktenskapssynen. Man menar att fokus har flyttats från äktenskapet som institution till den privata kärleksrelationen. Flest kritiska synpunkter anförs i detta avseende mot de föreslagna inledningsorden, som med viss redigering hämtats från den försöksordning för välsignelse över registrerat partnerskap som fastställdes av Kyrkostyrelsen 2006. De kritiska synpunkterna gäller främst nedtonandet av äktenskapets betydelse i och för samhället, medan i stället det privata och individuella lyfts fram. Man efterlyser en bättre balans mellan samhälls- och individperspektiven på äktenskapet.

Några instanser menar att den föreslagna ordningen kan användas, men först efter vissa språkliga justeringar.

Språkligt, bibelläsningar

Några instanser anför mer och mindre skarp kritik (från ”undermåligt” till ”mindre lyckade”) mot delar av ritualets språk, främst de nya inslagen jämfört med 1986 års handbok.

Urvalet av föreslagna bibelläsningar får också kritik, främst beträffande de texter som i sin bibliska kontext inte handlar om kärlek i äktenskaplig mening. Ett par stift anför att den traditionella läsningen ur Matteus 19 åtminstone ska finnas med i förteckningen över tänkbara texter.

Remissutfallet visar alltså på en markant majoritet för att det i princip ska finnas endast en ordning för vigselgudstjänst i Svenska kyrkan, och att denna ska vara så konstruerad med alternativa formuleringar att den naturligt kan användas både vid vigsel av kvinna och man och för par av samma kön.

Vidare ser Kyrkostyrelsen ett tydligt remissutslag för att den nu föreslagna vigselordningen i avvaktan på handboksöversynens resultat så nära som möjligt ska ansluta till ordningen för vigselgudstjänst i nu gällande kyrkohandbok. Kyrkostyrelsen gör även bedömningen att man inte ska föregripa det pågående kyrkohandboksarbetet genom att i detta läge införa sådana förändringar som är betingade av Kyrkostyrelsens direktiv till handboksöversynen.

Det förslag som Kyrkostyrelsen nu lägger fram utgörs därför av kompletterande anvisningar till 1986 års vigselordning att tillämpa i de fall makarna är av samma kön. Därmed kommer 1986 års ordning att i praktiken fortsätta gälla i en form som anpassas till den nya lagstiftningen genom införandet av nödvändiga alternativa formuleringar. Läsningen av Matt 19:4–6, som är ett obligatoriskt moment i den ordinarie vigselordningen, blir enligt dessa anvisningar valfri. Förslaget till anvisningar redovisas i bilaga 1 till denna skrivelse. Av bilaga 2 framgår ändringarna i sitt sammanhang, införda i kyrkohandbokens ordning för vigselgudstjänst.

I 18 kap. 3 § i kyrkoordningen anges att *Den svenska kyrkohandboken* ska användas vid huvudgudstjänster och kyrkliga handlingar. I fråga om huvudgudstjänsten kan domkapitlet med stöd av bestämmelserna i 18 kap. 6 § besluta att en församling under viss tid får använda en annan gudstjänstordning än kyrkohandbokens. I fråga om kyrkliga handlingar finns det dock inga motsvarande bestämmelser. Mot denna bakgrund menar Kyrkostyrelsen att de föreslagna kompletterande anvisningarna formellt bör utgöra ett tillägg till kyrkohandboken.

När det gäller de alternativa ordningarna för huvudgudstjänst finns det vidare i kyrkoordningen bestämmelser om hur beslut fattas om vilken gudstjänstordning som ska användas. Eftersom det inte finns några alternativa ordningar för de kyrkliga handlingarna finns det naturligt nog inte heller några sådana motsvarande bestämmelser. I fråga om de alternativ som ingår i ordningen för respektive kyrklig handling ligger besluten hos tjänstgörande präst, som får förutsättas samråda med de närmast berörda. De nu föreslagna kompletterande anvisningarna är utformade i direkt anslutning till gällande kyrkohandbok och kan jämföras med de variationsmöjligheter som redan finns i kyrkohandbokens vigselordning. Tjänstgörande präst kan därmed själv avgöra när de bör tillämpas. Detta behöver inte regleras särskilt i kyrkoordningen.

5. Vigselbehörighet och vigselkyldighet

Kyrkostyrelsens förslag: Under förutsättning att Svenska kyrkan ges vigselrätt ska ansökan om förordnande som vigselförrättare lämnas in till Kammarkollegiet. Ansökan ska i princip avse alla som är behöriga att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan.

Domkapitlet ska anmäla till Kyrkostyrelsen för vilka personer som ansökan ska göras. Kyrkostyrelsen ska ansvara för att dessa uppgifter vidarebefordras till Kammarkollegiet. Motsvarande ordning ska gälla även när någon inte längre ska ha kvar sitt förordnande som vigselförrättare.

Ingen präst ska vara skyldig att tjänstgöra vid vigsel av par av samma kön.

Vigselkyldighet

I 4 kap. 3 § i äktenskapsbalken sägs att en präst eller annan behörig vigselförrättare i ett trossamfund inte är skyldig att förrätta vigsel. I proposition 2008/09:80 *Äktenskapsfrågor* framställs det som en sedan länge rådande ordning att en vigsel som ett par önskar sig inom ett visst samfund i vissa fall inte kan äga rum där trots att paret uppfyller äktenskapsbalkens krav. För Svenska kyrkans del gäller denna ordning formellt först sedan relationen till staten förändrades. I propositionen anges dock att frågan även tidigare har ansetts vara inomkyrklig.

Regeringen menar att det inte bör införas någon skyldighet för trossamfundet eller trossamfundens vigselförrättare att förrätta vigslar. I enlighet med ett förslag i betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigselfrågor* (SOU 2007:17) sägs tvärtom i propositionen att det finns skäl att i äktenskapsbalken förtydliga den gällande ordningen om skyldighet att förrätta vigsel. Riksdagen har på denna punkt anslutit sig till vad regeringen har anfört. Det förs i propositionen inga mer ingående resonemang om den interna hanteringen inom ett trossamfund av frågor om skyldigheten att förrätta vigsel.

I betänkandet sägs att en vigselförrättare inom ett trossamfund inte har någon författningsreglerad skyldighet att viga vare sig en kvinna och en man eller ett par av samma kön som enligt äktenskapsbalken har rätt att ingå äktenskap. ”Huruvida en sådan skyldighet föreligger, liksom övriga villkor för att ett par ska ha rätt att gifta sig hos ett trossamfund, bestäms istället av den ordning som gäller inom respektive trossamfund.” Frågan om en eventuell *inomkyrklig* vigselkyldighet är alltså inte reglerad i lagen.

Svenska kyrkans församlingsförbund föreslår i sitt remissyttrande att det ska göras en ändring i bestämmelsen 2 § i SvKB 2006:16 om rätten att avstå från att medverka vid välsignelse över registrerat partnerskap. Den rätten gäller nu den som anser att det skulle strida mot hans eller hennes personliga övertygelse att medverka. Församlingsförbundet menar att skyldigheten att inte medverka ska vara ovillkorlig och gälla för präster. Man menar att en präst torde kunna säga nej till en medverkan av andra orsaker än sådana som gäller betänkligheter kring äktenskap för par av samma kön och föreslår att det i SvKB 2006:16 och ”dess eventuella uppföljare” utan förbehåll bör sägas att det inte föreligger någon skyldighet för en präst att medverka.

Det som Församlingsförbundet framför om rätten för präster att av olika skäl avstå från att medverka vid en välsignelsehandling, och som det får förstås även vid en vigsel av par av samma kön, tycks bygga på att äktenskapsbalkens bestämmelse även skulle gälla internt inom ett trossamfund. Mot bakgrund av vad som ovan anförts ur utredningens betänkande finns det anledning att ifrågasätta en sådan tolkning. Beträffande annan personal än präster ansluter sig förbundet

till de överväganden om arbetsrättsliga förhållanden som Kyrkostyrelsen i fråga om tjänstgöringsskyldighet anfört i sin skrivelse 2005:9 *Samlevnadsfrågor* och som styrelsen menar fortfarande i princip gäller:

Allmänna arbetsrättsliga principer innebär att en anställd i regel är skyldig att fullgöra de arbetsuppgifter han eller hon blir anvisad. I några fall har diskuterats och även gjorts speciella åtgärder för att präster inte skall behöva fullgöra vissa arbetsuppgifter som strider mot den egna övertygelsen. Det är främst prästernas situation som har diskuterats. Några särskilda och för kyrkan som helhet gemensamma åtgärder som gällt andra grupper anställda torde inte ha förekommit. Samma grundläggande arbetsrättsliga principer gäller för alla, t.ex. präster, musiker och vaktmästare. Prästen har en särskild roll som ledare i gudstjänsten med ett till prästlöftena knutet ansvar för gudstjänstens innehåll och utformning. Mot den bakgrunden är det naturligt att det främst är prästens tjänstgöring som särskilt har diskuterats när det uppstått motsättningar mellan enskilda prästers uppfattning om vad som bör gälla och fastställda regler.

Enligt vår mening är det angeläget att varje präst själv får möjlighet att avgöra om han eller hon vill medverka i en välsignelse över ingånget partnerskap. Det torde inte vara av intresse för det par som handlingen närmast gäller att den leds av en präst som inte gör det av egen vilja och övertygelse. Härtill kommer att det rör sig om ett så begränsat antal tillfällen att det inte är nödvändigt att fördela arbetet på alla församlingens präster. I fråga om andra anställda kan det diskuteras vad som bör gälla. Det är närmast en fråga för den som är arbetsledare att pröva detta. Det är rimligt att därvid ta hänsyn till vilka personer som är direkt involverade i genomförandet av välsignelsehandlingen och vilka som har andra uppgifter. Det är närmast kyrkomusikern som utöver prästen är direkt medverkande och som själv bör få avgöra om han eller hon vill medverka. Det kan finnas skäl för att detsamma även bör gälla för vaktmästare.

Vigselbehörighet

Ett trossamfund som fått tillstånd att förrätta vigsel kan ansöka hos Kammarkollegiet om att en präst eller annan befattningshavare inom samfundet förordnas som vigselförrättare. För Svenska kyrkans del står det klart att detta bör gälla kyrkans präster. Innan en person förordnas som vigselförrättare ska Kammarkollegiet pröva att han eller hon har de kunskaper som behövs för uppdraget. Kammarkollegiet får dock uppdra åt trossamfundet att utföra denna prövning. I samband med ansökan om vigsel tillstånd för Svenska kyrkan bör även en begäran lämnas om att Kammarkollegiet uppdrar åt Svenska kyrkan att utföra prövningen av de enskilda personer som förordnas som vigselförrättare. Ett förordnande som vigselförrättare gäller tills vidare, om det inte har begränsats att gälla till en angiven dag.

I lagen om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund finns vidare bestämmelser om att Kammarkollegiet kan återta det övergripande tillståndet för ett samfund. Kammarkollegiet kan också återta ett förordnande för en enskild vigselförrättare som missköter sitt uppdrag. Vidare ska Kammarkollegiet om trossamfundet så begär återkalla ett förordnande. Om Kammarkollegiet beslutar att återkalla ett förordnande på grund av misskötsel från den enskilde vigselförrättarens sida ska man också pröva om trossamfundets tillstånd bör återkallas. Ett trossamfund ska

anmäla till Kammarkollegiet om någon som har förordnande som vigselförrättare avlider. Den som har ett sådant förordnande ska hålla Kammarkollegiet underrättat om sin postadress.

I den remiss som sändes ut i januari ingick promemorian *Vissa frågor om vigselrätt och förslaget till ändring av äktenskapsbalken m.m.* Här diskuterades frågor om den praktiska hanteringen av ansökan om förordnande av präster som vigselförrättare. Två sådana frågor behöver nu besvaras: dels vilka präster ansökan ska avse, dels vem inom Svenska kyrkan som ska ansvara för ansökan och för att anmäla om ett förordnande ska upphöra.

Med den hittills gällande ordningen har det funnits ett omedelbart samband mellan behörigheten att utöva uppdraget som präst och behörigheten att vara vigselförrättare och därmed att leda en vigselgudstjänst enligt Svenska kyrkans ordning. Motsvarande kan sägas gälla även beträffande övriga kyrkliga handlingar och gudstjänster. Bestämmelser om vem som är behörig att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan finns i 31 kap. 1 § i kyrkoordningen där det sägs att den som har vigts till präst i Svenska kyrkans ordning eller förklarats behörig av ett domkapitel har sådan behörighet. Hittills gällande bestämmelser kan således sägas innebära att behörigheten att förrätta vigsel ges i prästvigningen eller genom ett domkapitels behörigförklaring.

Kyrkostyrelsen menar att den som är präst i Svenska kyrkan även fortsättningsvis ska kunna leda en vigselgudstjänst. Innehållet i uppdraget som präst är inte en fråga som avgörs av den enskilda prästen. Ansökan om förordnande som vigselförrättare bör alltså i princip avse alla som är behöriga att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan. Detta har också stöd hos remissinstanserna. Att ansökan ”i princip” bör avse alla präster innebär att det kan finnas enstaka undantagsfall (exempelvis i fall av demenssjukdom) där en ansökan inte bör göras. Varje ansökan om förordnande som vigselförrättare måste bygga på att det står klart att den person som ansökan avser verkligen kan fullgöra uppdraget. Det är inte fråga om att den enskilda prästen själv ska bedöma om han eller hon vill vara vigselförrättare utan om en bedömning som domkapitlet gör utifrån sitt tillsynsansvar.

I framtiden kommer det således inte längre att finnas ett omedelbart samband mellan behörigheten att vara vigselförrättare och behörigheten att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan. Även om alla präster ges förordnande att vara vigselförrättare är det ändå alltid förordnandet från Kammarkollegiet, inte behörigheten att utöva uppdraget som präst, som ger behörigheten att förrätta vigsel. Det bör vara en strävan att Kammarkollegiets förordnande ges så nära som möjligt i anslutning till att någon blir behörig att utöva uppdraget som präst, men en person kan ändå komma att under en kort tid vara präst i Svenska kyrkan utan att vara behörig vigselförrättare. Vidare kan det inte på förhand uteslutas att en situation uppstår där det bedöms att en viss präst inte ska ha kvar sitt förordnande som vigselförrättare.

I 23 kap. 2 § i kyrkoordningen sägs att en vigselgudstjänst ska ledas av den som är behörig att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan. Till denna text bör mot bakgrund av vad som ovan anförts läggas att en den som leder en vigselgudstjänst utöver att vara präst i Svenska kyrkan även ska vara behörig vigselförrättare. På denna punkt gör Kyrkostyrelsen en annan bedömning än domkapitlet och stiftsstyrelsen i Linköpings stift som menar att tillägget inte behövs eftersom vigselbehörigheten ska vara bunden till uppdraget som präst.

Det bör även göras en följdändring i 56 kap. 2 § i kyrkoordningen där det finns bestämmelser om andra ändamål för Svenska kyrkans register än de som gäller kyrkotillhörighet och kyrkliga handlingar (dessa behandlas i kapitlets 1 §).

Ansvar för ansökan om förordnande som vigselförrättare

I 2 § i lagen om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund sägs, som ovan anförts, att ett trossamfund kan ansöka hos Kammarkollegiet om förordnande för en präst inom samfundet att vara vigselförrättare. Underhandskontakter med Kammarkollegiet indikerar också att man därifrån räknar med att kommunicera med en företrädare för Svenska kyrkan.

I remissvaren förespråkas i regel att domkapitlet ska ansvara för ansökan om förordnande för enskilda präster att vara vigselförrättare. Domkapitlet är det organ inom Svenska kyrkan som fattar beslut i frågor om behörighet att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan. Med den ansvarsfördelning som gäller inom Svenska kyrkan är det naturligt att domkapitlet har ett ansvar i frågan om för vilka personer kyrkan ska ansöka om förordnande som vigselförrättare. Samtidigt behöver det finnas en ordning som medför att Kammarkollegiet inte ska ha kontakt med tretton olika domkapitel i frågor som avser vigselrätten. Den närmare praktiska hanteringen av detta måste utformas i kontakt med såväl Kammarkollegiet som domkapitlen.

Liknande förutsättningar gäller i frågor om kyrkoavgiften. I detta fall fattas beslut om avgiftens storlek av församlingar och samfälligheter samt av stift. Det är dock Kyrkostyrelsen som samlar in uppgifterna vidare till Skatteverket. Det finns bestämmelser i kyrkoordningen om skyldigheten för församlingar, samfälligheter och stift att underrätta Kyrkostyrelsen om den beslutade kyrkoavgiften. Även när det gäller att rapportera uppgifter till Kammarkollegiets trossamfundsregister gäller att det är Kyrkostyrelsen som för Svenska kyrkan svarar för rapporteringen. De konkreta uppgifter som ska registreras i kyrkans Organisationsregister ansvarar dock varje församling, samfällighet och stift för. En motsvarande ordning bör gälla i frågor om prästers förordnande som vigselförrättare. Kyrkostyrelsen föreslår därför att det ska införas nya bestämmelser i 23 kap. 4 § i kyrkoordningen om domkapitlens skyldighet att förse Kyrkostyrelsen med uppgifter om för vilka präster ansökan ska göras. Även om Kyrkostyrelsen gör den formella ansökan ska grunden för en sådan ansökan alltid vara de uppgifter som kommer från ett domkapitel. Avsikten är att Kyrkostyrelsen inte ska göra någon egen prövning av domkapitlens uppgifter. Domkapitlet bör även vara skyldiga att underrätta Kyrkostyrelsen om en präst inte längre ska ha sitt förordnande som vigselförrättare kvar. Bestämmelser om detta behöver finnas i kyrkoordningen eftersom det i 6 kap. 8 § i kyrkoordningen sägs att domkapitlet självständigt ska fullgöra de uppgifter som anges i kyrkoordningen. Några ytterligare uppgifter kan följaktligen inte åläggas domkapitlen.

Pastoral och andra aspekter beträffande prästers vigselbehörighet m.m.

Kyrkostyrelsen har ovan redovisat som sin mening att behörigheten att förrätta vigsel ska höra samman med behörigheten att utöva vinningstjänsten som präst så att Svenska kyrkans samtliga präster i princip också ska vara behöriga vigselförrättare. Därigenom markeras att vigselrätten inte är den enskilde prästens utan hela kyrkans. Domkapitlet har här en nyckelfunktion enligt vad som ovan framförts.

Det är hela kyrkans gemensamma ansvar att se till att vigselrätten fungerar på bästa möjliga pastorala sätt. I samband med uttalad önskan om vigselgudstjänst ska alla par oavsett kön bemötas med samma pastorala öppenhet och omsorg. Detta ska vara Svenska kyrkans gemensamma grundhållning och handlingsmönster.

Av största betydelse är en god kollegialitet mellan berörda yrkeskategorier inför och vid en vigselgudstjänst: kanslipersonal, kyrkomusiker, kyrkvaktmästare och präst. Det lokalt övergripande ansvaret för en väl fungerande kollegialitet åvilar respektive kyrkoherde. Med detta ansvar bör det vara fullt möjligt att undvika att konflikter uppstår på grund av äktenskapssyn eller andra skäl.

Kyrkoherden har också det lokala ansvaret för att de som vill ha en kyrklig vigsel kan få en sådan. Att detta är ett ansvar för kyrkoherden följer av bestämmelserna i kyrkoordningen om kyrkoherdens uppdrag att leda församlingens verksamhet. Enligt gällande bestämmelser (2 kap. 6 §) leder kyrkoherden församlingens verksamhet såvitt avser bl.a. gudstjänstlivet. Enligt Kyrkostyrelsens förslag i skrivelsen 2009:5 *Styrning och ledning* ska kyrkoherden leda all verksamhet i församlingen. I båda fallen medför ledningsansvaret en skyldighet för kyrkoherden att se till att en präst inom eller utom det egna pastoratet kan tjänstgöra som vigselförrättare.

I 17 kap. 2 § i kyrkoordningen sägs att den som tillhör Svenska kyrkan har rätt att få del av de kyrkliga handlingarna dop, bikt, konfirmation, vigsel och begravning i sin församling i enlighet med vad som anges i kyrkoordningen. Bestämmelsen innebär att det finns en skyldighet för församlingen, och då närmast för kyrkoherden, att se till att det finns en tjänstgörande präst så att de som tillhör församlingen kan få del av de kyrkliga handlingarna. Om kyrkoherden bedömer att ingen av pastoratets präster kan leda en viss vigselgudstjänst måste han eller hon ha möjlighet att engagera en annan präst.

Det anges också i 42 kap. 8 § att beslut om rätt till vigsel fattas av kyrkoherden i den församling där en vigsel begärs. Kyrkoherden får även uppdra åt någon annan präst i församlingen att besluta. Ett beslut om avslag på en begäran om vigsel kan enligt 11 § i samma kapitel överklagas hos domkapitlet. Kyrkoherdens ansvar är alltså att se till att en vigsel kan genomföras, eller om det finns skäl för det, avvisa en begäran om vigsel. Det bör noteras att en begäran om vigsel från någon som tillhör Svenska kyrkan bara får avvisas om det finns ”synnerliga skäl”. Med detta är sagt att en begäran om vigsel endast i sällsynta undantagsfall och under mycket speciella förutsättningar kan avvisas. När det gäller att själv leda en viss vigselgudstjänst har kyrkoherden inget annat ansvar än andra präster.

I remissvaren efterlyser några instanser en form av ”väjningsrätt” för den som inte ser det som möjligt att viga par av samma kön och att denna rätt ska vara inskriven i kyrkoordningen eller dokumenterad på annat sätt. Det är fråga om en inomkyrklig reglering av ett slag som enligt vad tidigare har konstaterats inte är lagreglerad. Äktenskapsbalkens föreskrifter om att det inte finns någon vigselkyldighet gäller i relation till det allmänna.

Det finns anledning att i detta sammanhang understryka att det är Svenska kyrkan som ansöker om och förväntas få rätt och därmed skyldighet att förrätta vigsel. Det råder enighet inom Kyrkostyrelsen i frågan om att ingen präst mot sin personliga övertygelse om vad som är rätt ska tvingas viga par av samma kön. Detta följer av att Svenska kyrkan bejakar att det inom kyrkan kan rymmas olika syn på äktenskapet. Frågan om hur man ser på vigsel med par av samma kön ska inte heller ha betydelse vid exempelvis prövning av prästkandidat eller anställning av präst, musiker, kyrkvaktmästare eller annan personal i kyrkans tjänst. Detta

innebär inte att samma villkor ska gälla för alla anställda när det gäller skyldigheten att fullgöra olika arbetsuppgifter som hör samman med en vigsel. Den präst som leder och därmed ansvarar för genomförandet av en vigselgudstjänst har i detta sammanhang en annan ställning än den som fullgör uppgifter av annan karaktär som att se till att en gudstjänstlokal hålls öppen och i gott skick eller att i kyrkobokföringen notera att en viss kyrklig handling har genomförts. Prästen leder böner, förestavar löften och tillkännager att ett äktenskap har ingåtts. Det är uppgifter av ett helt annat slag än som gäller för andra som också behöver fullgöra vissa arbetsuppgifter i samband med en vigsel. Därför menar Kyrkostyrelsen att det bara är i fråga om präster som det ska gälla att de inte behöver medverka i genomförandet av en vigsel genom att leda en vigselgudstjänst.

Det kan emellertid göras olika bedömningar i frågan om lämpligheten av en kyrkoordningensreglerad "väjningsrätt". Det som kommer att gälla i fråga om vigsel av par av samma kön kan jämföras med vad som sedan länge har gällt beträffande vigsel av fränskilda. Även i denna fråga har det bland Svenska kyrkans präster funnits olika syn på hur vigselrätten ska hanteras. Omkring 1970 prövades frågan om vigselplikt av domstol när en präst hade vägrat att viga eftersom de som skulle ingå äktenskap var fränskilda. Domstolen fann att vigselplikt förelåg och prästen dömdes att betala böter. I syfte att undvika situationer av detta slag, men utan att ändra bestämmelserna i övrigt, infördes förordningen (1975:1047) om vigselförrättare i vissa fall. I den förordningen föreskrevs att varje domkapitel skulle meddela de förordnanden för vigselförrättare som behövdes för att den rätt till vigsel inom församlingarna i stiftet, som avsågs i äktenskapsbalken, skulle kunna tillgodose. Ovan har framgått att det nu är kyrkoherden som har en motsvarande skyldighet. I kyrkoordningsskrivelsen till 1999 års kyrkomöte (CsSkr 1999:3) konstaterade också Svenska kyrkans centralstyrelse att frågan om vigselförrättare borde hanteras av kyrkoherden, vars uppgift det är att leda församlingens verksamhet bl.a. i fråga om gudstjänstlivet. Centralstyrelsen såg "inga skäl att i kyrkoordningen införa några bestämmelser om prästs skyldighet att viga" när den tidigare nämnda förordningen skulle upphävas. Det har i huvudsak varit möjligt att undvika konflikter i fråga om vigsel av fränskilda, vilket torde vara betydligt vanligare förekommande än vigsel av par av samma kön, utan att någon formell väjningsrätt varit inskriven i någon författning.

Efter en samlad bedömning föreslår Kyrkostyrelsen att det inte heller nu bör finnas någon i kyrkoordningen inskriven "väjningsrätt" i vigselfrågan. Som framgått ovan har det gått att hantera olika syn- och handlingssätt i frågan om vigsel av fränskilda utan några bestämmelser om "väjningsrätt". Det som reglerades när en akut konflikt uppstod var en ordning som säkrade att vigslar kunde genomföras. Skyldigheten att se till att detta blev möjligt lades då på domkapitlet men vilar nu, som tidigare har konstaterats, på kyrkoherden.

Kyrkostyrelsen har gemensamt tagit ställning för att ingen ska tvingas att viga par av samma kön. Det har inte heller tidigare funnits någon absolut vigselplikt för dem som är anställda som präster i Svenska kyrkan. Det saknas skäl att nu reglera detta förhållande. Det kan också uppstå andra situationer när det finns välgrundade skäl för att en präst inte ska behöva svara för att ha hand om vissa kyrkliga handlingar. Det finns säkert många exempel när en präst t.ex. inte kan hantera en konfirmandgrupp eller när det finns personliga skäl för att en präst inte ska behöva ansvara för en viss kyrklig handling av annat slag. Situationer av detta slag, som visserligen kan vara av annan karaktär än den som gäller vid vigsel av par av samma kön, måste hanteras på ett pastoralt klokt sätt av kyrkoherden utan stöd av några särskilda bestämmelser i kyrkoordningen. Detta gäller också

hanteringen av personliga övertygelser som inte delas av alla men som ändå rymms inom ramen för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Det är därför inte lämpligt att på en viss punkt införa en direkt bestämmelse om att en präst inte ska behöva tjänstgöra vid ett visst slags kyrklig handling därför att det strider mot hans eller hennes personliga övertygelse. Oavsett vilka motiv som anförs skulle detta kunna leda till uppfattningen att vigseln har en särställning och att en likartad bedömning inte skulle kunna göras i andra sammanhang. Att genom regler i kyrkoordningen försöka bestämma hur kyrkoherden ska utöva sitt ledarskap i relation till enskilda medarbetare är inte lämpligt.

Frågor beträffande diskriminering

Det har rests frågor om en vigselförrättare som vägrar att viga ett par av samma kön gör sig skyldig till olaga diskriminering på grund av parets sexuella läggning. Bestämmelser som syftar till att motverka diskriminering finns i diskrimineringslagen (2008:67). Lagen förbjuder diskriminering på olika grunder och inom olika samhällsområden. Den innehåller emellertid inte något uttryckligt förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning som täcker den verksamhet som en vigsel utgör.

En vägran att viga ett par av samma kön torde heller inte falla under straffbestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken. Personer som kan begå brottet olaga diskriminering omfattar visserligen den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag, men med allmänt uppdrag avses i lagens mening politiskt valda förtroendemän och inte fall där myndighetsutövning har delegerats till privaträttsliga subjekt.

Inte heller torde en vägran att, som företrädare för det allmänna, viga homosexuella vara att bedömas som diskriminering enligt EG-rätten eller någon av de internationella konventioner som Sverige har ratificerat. För att en vigselförrättare inom ett trossamfund ska vara skyldig att förrätta vigsel i berörda fall krävs att vigsel tillståndet är förenat med vigsel skyldighet för enskilda vigselförrättare.

Utdrag ur Kyrkostyrelsens protokoll

KsSkr 2009:6

Utdrag ur protokoll fört vid Kyrkostyrelsens sammanträde den 12 juni 2009.

Närvarande: ärkebiskop Anders Wejryd, ordförande, ledamöterna Levi Bergström, Sten Elmberg, Britt Louise Agrell, Margarethe Isberg, Irene Pierazzi, Gunnar Prytz, Staffan Holmgren, Nils Gårder, Anna-Maria Björkman, Kristina Töyrä, Ingrid Smittsarve och Annette Lundquist Larsson samt tjänstgörande ersättarna Mats Hagelin och Erik Sjöstrand.

Föredragande: Direktorn Anders Lindberg

Kyrkostyrelsen beslöt

att till Kyrkomötet lämna skrivelsen 2009:6 Vigsel och äktenskap.

Reservationer

Reservation 1

av Nils Gårder:

Överröstad i Kyrkostyrelsen reserverar jag mig mot dess beslut och anser att skrivelsens förslag till kyrkomötesbeslut borde ha haft följande innehåll.

Kyrkostyrelsens förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att Svenska kyrkan inte skall ansöka hos Kammarkollegiet om vigselrätt.
2. Kyrkomötet beslutar i fråga om kyrkoordningen (SvKB1999:1) att anta ändringar av vilka framgår att stadfästelse av äktenskapslöften ges av civil myndighet och att det finns en särskild form för gudstjänst för makar som ingått äktenskap.
3. Kyrkomötet beslutar om ändring av den Svenska Kyrkohandboken i enlighet härmed.

Förslag till ändring av Kyrkoordning och Kyrkohandbok infogas inte i denna reservation.

Skälen för reservationen:

Grunden för min reservation är att jag inte anser att Svenska kyrkan bör åta sig den myndighetsutövning, som det innebär att stadfästa äktenskapslöften. Äktenskapet är till sin natur ett civilt institut och inte en del av kyrkans nådemedel. 2009 års ändring av Äktenskapsbalken innebär kortfattat att institutet äktenskap och institutet registrerat partnerskap inom civilrätten sammanförts till ett institut betecknat äktenskap. Mer betydelsefulla ändringar av familjerätten har tidigare ägt rum inom området föräldrar och barn och dessa ändringar är förutsättningar för det ändrade äktenskapsbegreppet. Familjerätten måste ses som en helhet även om den är uppdelad i olika lagverk. Äktenskapsrättens innehåll beslutas av riksdagen ensam. Det finns inom kyrkan olika uppfattning om hur äktenskapslagstiftningen och lagstiftningen om föräldraskap bör vara utformad. Denna åsiktsskillnad bör inte bli kyrkoskiljande och bör inte leda till en sådan praxis, som innebär att församlingarna splittras.

Kyrkostyrelsen är enig om att förhållningssättet till den ändrade äktenskapslagstiftningen inte är en bekännelsefråga. Enligt min mening är det då mest förenligt med evangelisk tradition att avstå från att i Kyrkohandboken uttrycka att den nu gällande äktenskapsrätten är uttryck för en skapelsegiven ordning

förordnad och välsignad av Gud. Det är svårt att förstå majoritetens ställningstagande att Kyrkohandboken bör innefatta detta påstående men att det likväl är förenligt med bekännelsen att inte bejaka den nya lagstiftningen.

Svenska kyrkan har inte en egen äktenskapsrätt. Därför bör äktenskap stadfästas i civil ordning inför en statlig myndighet. Kyrkans uppgift är att ge enskilda individer råd inför eventuellt förestående äktenskap och att bereda makar möjlighet till gudstjänst och bön med anledning av ett ingånget äktenskap.

Den förändring jag föreslår har enligt min bedömning stöd såväl inom Svenska kyrkan och andra trossamfund som hos myndigheter och intresseorganisationer. En civil ordning för ingående av äktenskap innebär att frågan om eventuell diskriminering vid myndighetsutövning helt och hållet kan undvikas. Enligt min uppfattning finns bland yngre människor en bred förståelse för att firandet av gudstjänst inte bör vara något som knyts till ingåendet av äktenskap annat än om makarna medvetet önskar detta. Ett avskaffande av kyrklig vigsel (i betydelsen stadfästelse av äktenskapslöften) kommer därför inte att äventyra kyrkans folkliga förtroende. För det förtroendet är det av långt större betydelse att kyrkosplittring undviks.

Reservation 2

av Staffan Holmgren och Kristina Töyrä:

Sedan riksdagen beslutade om samkönat äktenskapsbegrepp har Svenska kyrkan hastat fram förslag till alternativt vigselordning. Den teologiska reflektion som gjorts av teologiska kommittén visar att man kan komma till olika slutsatser och att det sålunda inte kan anses finnas ett klart teologiskt stöd för reformen. Detta framkommer tydligt i de olika meningar som framkommer i remissyttrandena från stiftet. Särmeningar i yttranden av både biskopar, präster och lekmän visar att förslaget inte har den förankring som en så principiell läromässig förändring borde ha för att genomföras. De läromässiga konsekvenserna av en ny äktenskapssyn har i stor utsträckning förbigåtts. De samtal som förts i denna fråga hade inte avslutats och framför allt inte den ekumeniska dialogen. Nu avslutas denna ensidigt av Svenska kyrkan, vilket vi beklagar.

Den förändrade synen på äktenskapet innebär en privatisering av äktenskapsbegreppet. Äktenskapet rymmer förvisso den ömsesidiga kärleken men är mer än så. Skapelse- och samhällsperspektivet har försvunnit i kyrkohandbokstillägget och samtidigt har inte en ny vigselordning tagits fram utan den gällande brukas även för ett nytt syfte.

För bara ett och ett halvt år sedan uttalade Kyrkostyrelsen i sitt remissvar till regeringen om en eventuell ändring av äktenskapsbegreppet bland annat följande:

"I enlighet med en lång tradition tolkas äktenskapet inom de kristna kyrkorna som en relation mellan en man och en kvinna. Samma uppfattning finns även i andra världsreligioner. Äktenskapet i form av en rättsligt reglerad samlevnadsform mellan man och kvinna med skydd för det uppväxande släktet finns i de flesta nutida samhällen, oberoende av kultur och religion. I det mångkulturella samhälle som vårt land numera utgör finns många människor som har svårt att föreställa sig att äktenskapet kan vara något annat än en relation mellan en man och en kvinna.

Det är en fördel om samhällets lagstiftning är förankrad i traditionen. Man bör därför vara återhållsam med att ändra hävdvunna juridiska begrepp. Det är också en fördel med en gemensam begreppsbildning inom familjerätten i olika länder, inte minst i en tid med stor rörlighet över nationsgränserna. I de allra

flesta länder definieras äktenskap som en relation mellan en man och en kvinna. Dessutom har begreppet partnerskap kommit att införas i allt fler länders lagstiftning.

Bland kristna kyrkor och samfund finns en mycket bred uppslutning kring uppfattningen att begreppet äktenskap avser relationen mellan en man och en kvinna. Detta gäller både inom Sveriges Kristna Råd och internationellt, t.ex. inom Borgågemenskapen och Lutherska Världsförbundet. Det finns också krav på enskilda kyrkor att uppträda samlat i frågor som denna och att inte ändra uppfattning utan att samtal har förts med andra kyrkor. Samarbetet med andra kyrkor skulle utsättas för stora påfrestningar om Svenska kyrkan skulle bejaka äktenskap för par med samma kön."

Vi anser att vad Kyrkostyrelsen anförde fortfarande äger sin giltighet. Svenska kyrkan är en del av den världsvida kyrkan och bör gå i samklang med den. Det är därför beklagligt att Kyrkostyrelsen nu går emot sitt eget remissyttrande.

Kyrkostyrelsen är enig om att äktenskapslagstiftningen inte är av bekännelsenatur. Enligt vår mening är det då mest förenligt med evangelisk tradition att avstå från att i en kyrklig vigselordning uttrycka att den nu gällande äktenskapsrätten är uttryck för en skapelsegiven ordning. En civil ordning för ingående av äktenskap innebär att frågan om eventuell diskriminering vid myndighetsutövning kan helt och hållet undvikas.

Vi föreslår därför att Svenska kyrkan i nuläget avstår från att ansöka om vigselrätt.

Reservation 3

av Erik Sjöstrand:

Jag reserverar mig till förmån för att 23 kap. 2 § i kyrkoordningen ska lyda:

Vigselgudstjänsten ska ledas av den som är behörig att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan och som har förordnande att vara vigselförrättare. Den som anser att det strider mot hans eller hennes personliga övertygelse behöver inte leda en vigselgudstjänst.

Jag står helt bakom skrivelsens övriga innehåll. Att äktenskapet nu öppnas även för par av samma kön glädjer mig mycket. För detta finns det en stor majoritet. Enligt mig har denna majoritet ett ansvar för att de i vår kyrka som inte bejakar beslutet även i fortsättningen ska kunna känna sig hemma i Svenska kyrkan. Frågan om vigselplikt för präster är här en viktig fråga. Det finns en oro för att de med en personlig övertygelse att äktenskapet endast är för man och kvinna ska få svårt att få tjänst, att det i framtiden inte ska vara möjligt för dem att ha förordnande som vigselförrättare eller till och med inneha vinningstjänsten. Jag menar att Svenska kyrkan med sin lutherska äktenskapssyn kan rymma olika uppfattningar i vigsselfrågan utan att dessa blir kyrkoskiljande.

Majoriteten står också bakom att det inte ska föreligga någon vigselplikt för präster i Svenska kyrkan. Frågan som återstår är hur detta ska regleras. Ett sätt är att göra denna reglering i kyrkoordningen. Ett annat sätt är att låta regleringen ske genom tydliga skrivningar i förarbeten. Jag menar att det finns goda argument för båda vägarna. Båda sätten har också sina svagheter. För att hålla frågan öppen, och ge Kyrkomötet ett gott underlag att ta ställning till, reserverar jag mig därför till förmån för en reglering i kyrkoordningen. Några argument för denna ordning är:

En direkt bestämmelse i kyrkoordningen tydliggör att Svenska kyrkan verkligen vill ge samma plats för dem som står fast vid den traditionella

uppfattningen av äktenskapet som för dem som bejakar en förändring. Det finns en uppenbar oro för att så inte skulle vara fallet. Såvitt bekant har det inte heller framkommit några negativa erfarenheter av den nu gällande, i beslut tydligt uttryckta, regleringen i fråga om rätten att inte behöva medverka vid välsignelse över registrerat partnerskap. Om vi inte inför en motsvarande bestämmelse vid genomförandet av en mer genomgripande förändring som nu föreslås, skulle detta framstå som inkonsekvent och kunna leda till tveksamhet om förändringarnas faktiska konsekvenser. En bestämmelse av detta slag ska inte ges den motsatsvisa tolkningen att det endast är i fråga om vigsel en präst på grund av personlig övertygelse kan slippa fullgöra en viss uppgift. Det står dock klart att den förändring som nu sker i fråga om synen på äktenskap och vigsel är av särskild karaktär vilket motiverar en tydlig reglering.

Särskilda meningar

Särskild mening 1

av Lennart Sacrédeus:

Jag ansluter mig till reservationen från Kristina Töyrä och framhåller framför allt att för bara ett och ett halvt år sedan uttalade vi i Kyrkostyrelsen i vårt remissvar 2007-12-12 till regeringen om en eventuell ändring av äktenskapsbegreppet bland annat följande:

I enlighet med en lång tradition tolkas äktenskapet inom de kristna kyrkorna som en relation mellan en man och en kvinna. Samma uppfattning finns även i andra världsreligioner. Äktenskapet i form av en rättsligt reglerad samlevnadsform mellan man och kvinna med skydd för det uppväxande släktet finns i de flesta nutida samhällen, oberoende av kultur och religion. I det mångkulturella samhälle som vårt land numera utgör finns många människor som har svårt att föreställa sig att äktenskapet kan vara något annat än en relation mellan en man och en kvinna.

Det är en fördel om samhällets lagstiftning är förankrad i traditionen. Man bör därför vara återhållsam med att ändra hävdvunna juridiska begrepp. Det är också en fördel med en gemensam begrepps-bildning inom familjerätten i olika länder, inte minst i en tid med stor rörlighet över nationsgränserna. I de allra flesta länder definieras "äktenskap" som en relation mellan en man och en kvinna. Dessutom har begreppet "partnerskap" kommit att införas i allt fler länders lagstiftning.

Bland kristna kyrkor och samfund finns en mycket bred uppslutning kring uppfattningen att begreppet "äktenskap" avser relationen mellan en man och en kvinna. Detta gäller både inom Sveriges Kristna Råd och internationellt, t.ex. inom Borgågemenskapen och Lutherska Världsförbundet. Det finns också krav på enskilda kyrkor att uppträda samlat i frågor som denna och att inte ändra uppfattning utan att samtal har förts med andra kyrkor. Samarbetet med andra kyrkor skulle utsättas för stora påfrestningar om Svenska kyrkan skulle bejaka äktenskap för par med samma kön.

Jag instämmer till fullo i detta. Svenska kyrkan är en del av den världsvida kristenheten och inte sig själv nog.

Det är därför djupt beklagligt att Kyrkostyrelsen nu går emot sitt eget remissvar och inte tar intryck av vad vi själva uttrycker för ett och ett halvt år sedan om vad som är den allkristna synen på äktenskapet för kristenheten i

Särskild mening 2

av Lars Arvidsson:

Jag delar Kyrkostyrelsens uppfattning att kyrkan ska bejaka äktenskap för par av samma kön. Därför behövs en ny ordning för vigsel och 23 kapitlet i Kyrkordningen måste få en delvis ny inledningstext. Inledningsorden i kapitlet med rubriken Vigsel och välsignelsehandlingar ska ge uttryck för Svenska kyrkans tro och bekännelse när det gäller äktenskapet. Det nya förslaget till inledningsord lyfter på ett förtjänstfullt sätt fram hur de det konstitutiva är de båda makarnas ömsesidiga löften och ett offentligt uttryckt samtycke. Min uppfattning är dock att uttrycket ”Gud sammanfogar de båda till ett” som är hämtad från nuvarande inledningsord riskerar att få en allt för snäv innebörd som inte speglar komplexiteten i det Jesuscitat i Matt 19:4-6 som ligger till grund för detta uttryck. Insatt i sitt delvis nya sammanhang kan det tolkas som att begreppet ”Gud sammanfogar de båda till ett” exklusivt syftar på avgivande av ömsesidiga och av fri vilja uttalade löften mellan de båda makarna. Min uppfattning är därför att uttrycket ”Gud sammanfogar de båda till ett” tas bort eller formuleras om så att det bättre ger uttryck för Svenska kyrkans tro och bekännelse i denna fråga.

Bilaga 1. Kompletterande anvisningar till kyrkohandbokens ordning för vigselgudstjänst

Som kompletterande anvisningar till nu gällande ordning för vigselgudstjänst föreslås följande tillägg till kyrkohandboken.

Vigsel för par av samma kön

I de fall makarna är av samma kön görs följande anpassningar av vigselordningen. Motsvarande anpassningar görs vid välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap.

1. I Lovprisningen byts orden *har du skapat man och kvinna* ut mot *har du skapat människan till din avbild*.
2. I Inledningsord byts orden *man och hustru* ut mot *äkta makar*.
3. I Bibelläsning kan Matt 19:4–6 utgå. Till förslagen på övriga läsningar läggs Joh 15:19–12, 1 Joh 4:7 och Rut 1:16b–17a.
4. I Frågorna byts orden *man* och *hustru* ut mot *maka* eller *make*. Frågorna ställs till paret i överenskommen ordning.
5. I Löftena och ringväxlingen byts orden *man* och *hustru* ut mot *maka* eller *make*. Paret avger löftena i överenskommen ordning.
6. I Tillkännagivandet byts orden *man och hustru* ut mot *äkta makar*.
7. I Förbönen (andra alternativet) byts orden *skapade människan till man och kvinna. Du gav dem nåd att vara förvaltare över allt skapat* ut mot *skapade människan till din avbild. Du gav henne nåd att vara förvaltare över allt skapat* och orden *som har förenat man och kvinna och givit dem din välsignelse* byts ut mot *som har givit oss människor din välsignelse*.

Om vigseln firas med mässa kan kyrkohandbokens Prefation vid vigsel med mässa användas. Orden *Till man och kvinna* byts då ut mot *Till din avbild*.

Bilaga 2. Vigselordning

KsSkr 2009:6
Bilaga 2

I denna bilaga visas hur vigselordningen i praktiken utformas i enlighet med de föreslagna anvisningarna enligt bilaga 1.

Inledningsmusik

Gudstjänsten inleds med orgelmusik, där så kan ske. Annan instrumental- och/eller vokalmusik kan utföras.

Psalm

P I Faderns och Sonens och den helige Andes namn.

Lovprisning

Prästen kan säga:

Underbara är dina verk, Herre vår Gud,
underbart har du skapat *människan till din avbild*.
Av din kärlek lever vi.
Dig vill vi prisa för livet som oupphörligt förnyas.

Inledningsord

Prästen fortsätter med följande eller liknande ord:

P Inför Guds ansikte är vi samlade
till vigsel mellan er två, NN och NN.
Vi är här för att be om Guds välsignelse över er
och för att dela er glädje.

Prästen fortsätter med ett av följande alternativ:

P Äktenskapet är en Guds gåva
instiftat till samhällets bestånd,
till människors hjälp och glädje,
till inbördes stöd och fördjupad samhörighet
i mörka och ljusa dagar.
Att leva som *äkta makar*
är att leva i förtroende och kärlek,
att ha ansvar för varandra och hemmet,
(att tillsammans ta emot och fostra sina barn)
och att troget stå vid varandras sida.

eller

P Äktenskapet är ett heligt förbund
förordnat och välsignat av Gud,
himmelens och jordens skapare.
Det är äktenskapets mening
att ge vidare den kärlek som är av Gud.
Därför är det er uppgift
att älska och ära varandra.

Gemensamt skall ni ha ansvar för ert hem
(och för barnens kristna fostran).
Ni skall trofast stå vid varandras sida,
i glädje och sorg,
i ljusa och mörka dagar.
Ni får hämta kraft i bön och gudstjänst,
i Guds ord och sakrament.
Den rikedom som ligger i äktenskapet är stor.
Där *äkta makar* lever i Guds förlåtelse
får de hjälp att förstå och förlåta varandra.
Så kan äktenskapet förverkligas
efter Guds vilja.

Bibelläsning

P Låt oss nu höra Bibelns ord
om kärlekens gåva och ansvar.

Prästen och/eller någon av parets vänner läser
två eller flera bibeltexter, valda i första hand bland följande:

(P) *Jesus sade:*

*Liksom Fadern har älskat mig,
så har jag älskat er.
Bli kvar i min kärlek.
Om ni håller mina bud blir ni kvar i min kärlek,
så som jag har hållit min faders bud
och är kvar i hans kärlek.
Detta har jag sagt er för att min glädje skall vara i er
och er glädje bli fullkomlig.
Mitt bud är detta:
att ni ska älska varandra
så som jag har älskat er.
(Joh 15:9-12)*

(P) *Jesus sade:*

Skaparen gjorde från början människorna till man
och kvinna.
Därför skall en man lämna sin far och sin mor
för att leva med sin hustru,
och de två skall bli ett.
Vad Gud har fogat samman
får människan alltså inte skilja åt.
(Matt 19:4–6)

(P) *I Höga visan står skrivet:*

Stark som döden är kärleken,
lidelsen obeveklig som graven.
Dess pilar är flammande eld,
en ljugande låga.
Mäktiga vatten kan inte släcka kärleken,
floder kan inte svepa bort den.
(Höga V 8:6b–7)

(P) Aposteln skriver:

Ta alltså Gud till föredöme,
som hans älskade barn.
Lev i kärlek,
så som Kristus har älskat oss
och utlämnat sig själv för vår skull
som en offergåva,
ett välluktande offer åt Gud.
(Ef 5:1–2)

(P) Er kärlek ska vara uppriktig.
Avsky det onda, håll fast vid det goda.
Visa varandra tillgivenhet.
Överträffa varandra i ömsesidig aktning.
Gläd er med dem som gläder sig
och gråt med dem som gråter.
(Rom 12:9–10, 15)

(P) Bär varandras bördor,
så uppfyller ni Kristi lag.
(Gal 6:2)

(P) Kärleken är tålmodig och god.
Kärleken är inte stridslysten,
inte skrytsam och inte uppblåst.
Den är inte utmanande, inte självisk,
den brusar inte upp, den vill ingen något ont.
Den finner inte glädje i orätten,
men gläds med sanningen.
Allt bär den, allt tror den,
allt hoppas den, allt uthärdar den.
Men nu består tro, hopp och kärlek, dessa tre,
och störst av dem är kärleken.
(1 Kor 13:4–7, 13)

(P) *Mina kära, låt oss älska varandra,
ty kärleken kommer från Gud,
och den som älskar är född av Gud
och känner Gud.*
(1 Joh 4:7)

(P) *I Ruts bok står skrivet:
Rut sade till Noomi:
Dit du går, går också jag,
och där du stannar, stannar jag.
Ditt folk är mitt folk,
och din Gud är min Gud.
Där du dör, vill jag dö,
och där vill jag bli begravnen.
Herren må göra mig vad som helst –
endast döden skall skilja oss åt.*
(Rut 1:16b–17)

*** Frågorna**

Prästen frågar i överenskommen tur och ordning de blivande makarna:

P Inför Gud
och i denna församlings (dessa vittnens) närvaro
frågar jag dig, NN:
Vill du ta NN till din *makal/make*
och älska *henne/honom* i nöd och lust?

Den ena av makarna svarar:

I Ja.

P Inför Gud
och i denna församlings (dessa vittnens) närvaro
frågar jag dig, NN:
Vill du ta NN till din *makal/make*
och älska *honom/henne* i nöd och lust?

Den andra av makarna svarar:

II Ja.

*** Bön över ringarna/ringen**

Paret ger prästen ringarna/ringen.

P O Gud, du som är alltings skapare och Herre,
välsigna NN och NN i deras äktenskap.
Låt dessa ringar för dem vara tecknet
på deras löften om ömsesidig kärlek och trohet.
Genom Jesus Kristus, din Son vår Herre.

F Amen.

Prästen återlämnar ringarna/ringen.

*** Löftena och ringväxlingen**

Dessa löften, med resp. utan förestavande, används. Löftena kan i stället formuleras fritt av *paret* i samråd med prästen. De skall ge uttryck åt *makarnas* vilja att älska varandra i nöd och lust tills döden skiljer dem åt.

P Låt nu denna församling (dessa vittnen) höra era löften.

Prästen förestavar löftet för den ena av makarna i överenskommen ordning:

P Jag, NN,
tar dig, NN,
nu till min *maka/make*
att dela glädje och sorg med dig
och vara dig trogen
tills döden skiljer oss åt.

Prästen förestavar löftet för *den andra av makarna* i överenskommen ordning:

P Jag, NN,
tar dig, NN
nu till min *maka/make*
att dela glädje och sorg med dig
och vara dig trogen
tills döden skiljer oss åt.

eller

Makarna säger i överenskommen ordning:

I NN, jag vill älska dig,
dela glädje och sorg med dig
och vara dig trogen
tills döden skiljer oss åt.

II NN, jag vill älska dig,
dela glädje och sorg med dig
och vara dig trogen
tills döden skiljer oss åt.

Ringväxling äger rum.

*** Tillkännagivandet**

P Ni har nu ingått äktenskap med varandra
och bekräftat detta inför Gud
och denna församling (dessa vittnen).
Ni är nu *äkta makar*.
Må Herren vara med er
och leda er i sin sanning
nu och alltid.

Psalm

Kan utelämnas.

Förbön

Prästen eller någon av *parets* vänner ber den första bönen nedan eller en fritt formulerad förbön.

Som alternativ kan prästen/försångare sjunga (läsa) den andra bönen nedan eller annan formulerad förbön med liknande innehåll.

P Låt oss bedja.

(P) Himmelske Fader,
vi tackar dig för denna dag,
för dess glädje och förhoppningar.
Vi ber dig för det äktenskap
som NN och NN nu har ingått inför dig.
Låt deras liv tillsammans präglas av tillit
och respekt för varandras egenart.
Hjälp dem att skapa ett öppet och varmt hem,
där (deras barn får leva i trygghet och)
deras vänner finner gemenskap.
När svårigheter möter,
för dem då närmare dig och varandra.
Hjälp dem att förlåta varandra
och låt dem dag för dag
ta emot glädje och kraft ur din hand.
Genom Jesus Kristus, vår Herre.

F Amen.

eller

(P) Helige Herre, himmelske Fader, evige Gud,
himmelens och jordens skapare,
du som, när du skapade allt,
skapade människan till *din avbild*.
Du gav *henne* nåd att vara förvaltare över allt skapat
efter din kärleks beslut.
O Gud, som har *givit oss människor*
din välsignelse,
se i nåd till dessa som står inför dig
och begär att bli välsignade av dig.
Hjälp dem att leva i kärlek och frid,
i ömsesidig trohet,
gemenskap och aktning för varandra.
Inneslut dem i din nåd och kraft
(och låt barnen för dem bli till glädje och hjälp)
och giv dem efter detta livet en evig salighet.
Genom din Son, Jesus Kristus, vår Herre.

F Amen.

Herrens bön

KsSkr 2009:6
Bilaga 2

Prästen kan säga:
Låt oss tillsammans be Herrens bön.

F Vår Fader, du som är i himlen.
Låt ditt namn bli helgat.
Låt ditt rike komma.
Låt din vilja ske på jorden så som i himlen.
Ge oss idag det bröd vi behöver.
Och förlåt oss våra skulder,
liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss.
Och utsätt oss inte för prövning
utan rädda oss från det onda.
Ditt är riket.
Din är makten och äran,
i evighet. Amen.

eller

F Fader vår, som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja såsom i himmelen
så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss idag,
och förlåt oss våra skulder
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten och härligheten
i evighet. Amen.

Välsignelsen

Prästen kan säga:
Tag emot Herrens välsignelse.

P Herren välsigne er och bevare er.
Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.
Herren vände sitt ansikte till er och giv er frid.
I Faderns och Sonens + och den helige Andes namn.

F Amen.

Om prästen håller vigselstal kan detta lämpligen ske här eller efter psalmen.
Vigselbeviset överlämnas här eller efter psalmen.

Psalm

Avslutningsmusik

Instrumental- och/eller vokalmusik kan föregå utgångsmusiken.

Bilaga 3. Teologiska kommitténs bedömningar beträffande äktenskap för par av samma kön

Efter önskemål från Kyrkostyrelsen redovisar Teologiska kommittén i denna skrivelse en teologisk bedömning av hur Svenska kyrkan bör förhålla sig till att äktenskapet enligt den nya äktenskapslagstiftningen kommer att öppnas för par av samma kön.

Inledningsvis görs en kort summering av hur uppdraget från Kyrkostyrelsen att teologiskt bearbeta frågor kring samlevnad har utförts.

1. Teologiska kommitténs uppdrag kring frågor om samlevnad

Teologiska kommittén har haft i uppdrag att arbeta med samlevnadsfrågorna sedan slutet av 1990-talet. Med anledning av en motion i Kyrkomötet 1997 och efter samråd med Biskopsmötet uppdrog Centralstyrelsen år 1998 åt Teologiska kommittén att fortsätta bearbetningen av de principiella frågorna kring homosexuell samlevnad. Detta uppdrag redovisades 2002 genom samtalsdokumentet *Homosexuella i kyrkan*. År 2002 beslöt sedan Kyrkostyrelsen att uppdraget skulle ”breddas och fördjupas ytterligare genom att näraliggande frågor lyfts in i sammanhanget, t.ex. äktenskapets teologi, kärlekens ’sakramentalitet’, samlevnadsformernas förändring och lagstiftningen, etc.”.

Som ett första led i det breddade uppdraget anordnade Teologiska kommittén en offentlig hearing om kärlek, samlevnad och äktenskap i september 2004. Syftet var att komma i dialog med forskare och andra sakkunniga samt företrädare för samhällsinstitutioner och olika kyrkor och trostraditioner. Materialet från hearingen publicerades i den omfattande rapporten *Kärlek, samlevnad och äktenskap* (Svenska kyrkans utredningar 2005:1).

I en skrivelse till Kyrkostyrelsen i mars 2005 (*Teologiska kommitténs fortsatta arbete med samlevnadsfrågor*) drog Teologiska kommittén ett antal slutsatser av den hittills gjorda teologiska bearbetningen. Bland annat konstaterade kommittén att det finns grund för att pröva en kyrklig akt för välsignelse av ingånget partnerskap. Man hävdade också att det behövs en fördjupad och breddad teologisk reflektion kring samlevnadsfrågorna och gav förslag till direktiv för fortsatt teologisk bearbetning av samlevnadsfrågor.

Kyrkostyrelsen fastställde sedan, i april 2005, direktiv till ett sådant fortsatt arbete med utgångspunkt i kommitténs förslag. Som stöd åt Teologiska kommittén i detta arbete anlätades som teologisk expertis universitetslektor Johanna Gustafsson Lundberg, Högskolan Dalarna, och docent Mikael Lindfelt, Åbo Akademi. Som en startpunkt i detta arbete inbjöd Teologiska kommittén i november 2005 ett antal nordiska universitetsteologer som arbetat med frågor kring samlevnad till ett symposium för att tillsammans med Svenska kyrkans teologiska kommitté och de anlätade experterna fördjupa den teologiska diskussionen kring det övergripande temat ”kärlek, samlevnad och äktenskap”.

Gustafsson Lundberg och Lindfelt tog sedan initiativ till att de första resultaten av deras forskning skulle publiceras i en antologi till vilken man också bjöd in ett antal kollegor från olika teologiska discipliner att medverka. En första antologi publicerades hösten 2007 med titeln *Uppdrag samliv. Om äktenskap och samlevnad*. Ytterligare en antologi har givits ut i maj 2009 med titeln *Kärlekens förändrade landskap. Teologi om samlevnad*. Beträffande båda antologierna gäller att Kyrkostyrelsens direktiv och Teologiska kommitténs samordning av arbetet

har gällt vilka områden och frågor som ska bearbetas, inte vilka resultat man ska komma fram till. Redaktörerna och övriga författare svarar själva för sina texter.

Som ett ytterligare led i Teologiska kommitténs arbete med samlevnadsfrågorna anordnades i december 2006 en konsultation inom Borgågemenskapen om samkönade relationer. I konferensen, som hölls på Sigtunastiftelsen, medverkade 30 teologer från de brittiska öarna, Norden och Baltikum.

2. Tidigare gjorda bedömningar beträffande homosexuell samlevnad

Som utgångspunkt för att ta ställning till frågan om äktenskap för par av samma kön vill Teologiska kommittén hänvisa till tidigare konstateranden beträffande homosexuell samlevnad. I sin ovan nämnda skrivelse till Kyrkostyrelsen i mars 2005 hävdade kommittén bl.a. följande:

Enligt Teologiska kommittén finns det övertygande teologiska argument som stöd för uppfattningen att alla människor, heterosexuella som homosexuella, skall kunna leva i trofasta och jämberörda relationer. Partnerskapet främjar sådana relationer. Vissa textställen i Bibeln har använts som argument mot homosexuell samlevnad. Från ett exegetiskt och hermeneutiskt perspektiv anser kommittén att dessa texter inte utgör en grund för att avvisa sådana relationer. I Bibelns kärleksbudskap finns däremot förutsättningen för ett bejakande av ömsesidiga, ansvariga relationer präglade av kärlek och omtanke mellan människor av samma kön.

Man menade att det finns grund för att pröva en kyrklig akt för välsignelse av ingånget partnerskap. Dessutom föreslog kommittén att det borde:

... övervägas att lägga fram förslag till konstateranden av Kyrkomötet i vissa frågor kring Homosexuella i kyrkan där det råder bred konsensus inom Svenska kyrkan. Hit hör vissa av de slutsatser som gjordes i samtalsdokumentet *Homosexuella i kyrkan*. Det skulle t.ex. kunna konstateras att Svenska kyrkan i likhet med andra kyrkor har deltagit i diskriminering av homosexuella och att det finns anledning att i detta avseende göra upp med sin tradition. Det bör vidare tydliggöras att det är uteslutet att fördöma den homosexuella personen eller att skuldbelägga den homosexuella orienteringen och att det råder total enighet om att kyrkan aktivt skall motverka diskriminering av personer på grund av sexuell orientering. Det bör också tydliggöras att Svenska kyrkan inte bör sanktionera eller driva en organiserad verksamhet i syfte att ”bota” homosexuella från deras läggning. En fråga som också borde övervägas är att Kyrkomötet skulle kunna konstatera att homosexuell orientering, eller ett liv i partnerskap, inte kan vara ett motiv för att vägras vigning till kyrklig tjänst.

Kyrkomötet 2005 uppdrog åt Kyrkostyrelsen att utfärda en ordning för välsignelse över registrerat partnerskap att användas i församlingarna. Man ställde sig även bakom de konstateranden beträffande homosexuell samlevnad som citerats ovan. En ordning för välsignelse över registrerat partnerskap fastställdes av Kyrkostyrelsen i december 2006.

I och med Kyrkomötets beslut 2005 kan det konstateras att Svenska kyrkan ställer sig principiellt positiv till samlevnad mellan personer av samma kön och att denna ges ett rättsligt stöd. Det avgörande steget togs genom beslutet att erbjuda välsignelse över registrerat partnerskap.

Det slags rättslig reglering som det hittills varit fråga om är registrerat partnerskap. Från den 1 maj 2009 kommer emellertid registrerat partnerskap inte längre att kunna ingås. Svenska kyrkan måste därför ta ställning till om man ska viga par av samma kön respektive välsigna deras äktenskap.

3. Äktenskap historiskt och i evangelisk-luthersk tradition

Bibeln och tidig kristen tradition

Det finns i Bibeln inte några samstämmiga anvisningar om äktenskap. I Gamla testamentet är polygami vanligt förekommande. I Nya testamentet framställs det livsvaraktiga och monogama äktenskapet som förebildligt. Av evangelierna framgår att frågor om skilsmässa och omgifte är föremål för diskussion i Jesu samtid och sätts i samband med en samtidigt pågående diskussion om de dödas uppståndelse.

De bibeltexter som i kyrkan oftast anförs för att tolka äktenskapet är hämtade ur de båda skapelseberättelserna i Första Moseboken. Det rör sig särskilt om följande avsnitt:

Gud skapade människan till sin avbild [...] som man och kvinna skapade han dem (1 Mos 1:27).

Gud välsignade dem och sade till dem: "Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er ..." (1 Mos 1:28).

Det är därför en man lämnar sin far och mor för att leva med sin hustru, och de blir ett (1 Mos 2:24).

Dessa ställen citeras också av Jesus i Nya testamentet när han säger:

"Har ni inte läst att Skaparen från början gjorde dem till man och kvinna?" Och han fortsatte: "Därför skall en man lämna sin far och sin mor för att leva med sin hustru, och de två skall bli ett. De är inte längre två utan ett. Vad Gud har fogat samman får människan alltså inte skilja åt" (Matt 19:4–6).

En annan text ur Nya testamentet som kommit till användning när det gäller att förstå äktenskapet är från Efesierbrevet:

Därför skall en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de två skall bli ett. Detta rymmer en stor hemlighet, här låter jag det syfta på Kristus och kyrkan (Ef 5:31–32).

För de första kristna var äktenskap en självklar företeelse i det omgivande samhället. Det fanns emellertid olika accentueringar i judisk respektive romersk rätt och kultur som bröt mot varandra, och det tog lång tid innan en mera specifikt kristen äktenskapsförståelse växte fram.

Enligt judisk tradition betraktades äktenskap som förbund som ingicks genom en trolovning, då äktenskapskontraktet upprättades, och fullbordades vid bröllopet då makarnas sexuella samliv inleddes. Äktenskapets ingående var primärt en angelägenhet för makarnas familjer men genom anknytningen till den religiösa lagstiftningen och kulten kan äktenskapet sägas ha haft en religiös dimension.

Även i romersk kultur var äktenskap en privat angelägenhet vars funktion inte minst handlade om barnens arvsrätt. Äktenskap reglerade inte generellt sexualitet eller samlevnadsfrågor i samhället utan var förbehållet personer med romerskt medborgarskap, vilket först på 200-talet tillerkändes samtliga i frihet födda män och kvinnor i riket. (Slavar och frigivna slavar kunde alltså fortfarande därefter inte ingå äktenskap.)

I den tidiga kyrkan vidarefördes de judiska äktenskapstraditionerna där sexualiteten utgjorde äktenskapets grund. Evangeliernas ord om skilsmässa och omgifte ledde till en restriktiv hållning i dessa frågor, men vad som utmärkte den tidiga kyrkan var de starkt asketiska dragen i förening med starka eskatologiska förväntningar. Detta kommer t.ex. till uttryck i följande ord av Paulus:

... tiden krymper. Även de som har en hustru måste nu leva som om de ingen hade, de som gråter som om de inte grät, de som gläder sig som om de inte glädde sig, de som köper något som om de inte fick behålla det och de som lever i världen som om de inte levde av den.

Ty den värld som nu är går mot sitt slut ... (1 Kor 7:29–31).

Detta perspektiv ledde till ett framhävande av individens personliga tro och moral och till en relativisering av äktenskap och familj. För dem som tillhörde den kristna gemenskapen framhölls celibatet som ett ideal samtidigt som äktenskapet sågs som välsignat av Gud.

Synen på den sexuella gemenskapen som konstitutiv för ett äktenskap bestod, och teologiskt framhölls det att det är Gud som sammanfogar makarna. Man kan iakttä en gradvis förskjutning i den kyrkliga formen för äktenskaps ingående från den närmast privata välsignelsen i samband med trolovningen till en kyrklig legitimering av äktenskaps ingående i nära anslutning till bröllopet. Teologiskt uttrycktes att ett äktenskap förenar makarna i ett återupprättande av den harmoni som rådde i skapelsen före syndafallet.

Ännu på 500-talet fastslog kejsaren att det inte krävdes några ceremonier eller akter för att ett äktenskap skulle komma till stånd, och de tidigaste liturgiska texterna för äktenskaps ingående som finns bevarade är från 600-talet. Utvecklingen i den östra och västra kyrkan skilde sig åt, med en mer pragmatisk och egalitär linje i öst – bland annat med möjlighet till skilsmässa och omgifte för båda makarna – och en striktare och också mer markerat patriarkal inriktning i väst, där det fram till 800-talet var möjligt för en man men inte för en kvinna att under vissa villkor begära skilsmässa och gifta om sig. När den västliga kyrkan på 800-talet fastställde den äktenskapstolkning som fastslog att en skilsmässa aldrig helt upphävde ett äktenskap motiverades detta i hög grad med argument som gick tillbaka på Augustinus. Sin syn på äktenskapet som oupplösligt (såväl för män som för kvinnor) grundade Augustinus på den parallell han drog med dopet och med relationen mellan Kristus och kyrkan. Med den sakramentsteologi som utvecklades i romersk-katolsk tradition kom äktenskapet att betraktas som ett av kyrkans sakrament.

Under kyrkans tidiga historia knöts sexualitetens berättigande primärt till fortplantningen, och äktenskapets berättigande uppfattades främst bestå i en kontroll och disciplinering av den mänskliga sexualiteten. Exakt på vilket sätt samlaget hörde till äktenskapets konstitutiva delar förblev dock en kyrklig debattfråga långt in på medeltiden.

Luther och luthersk tradition

Martin Luther var tydlig med att äktenskapet hör jorden och detta livet till. Det är "ein weltlich Ding" och har inte med frälsningen att göra. Därmed betraktas det enligt luthersk teologisk tradition inte heller som ett sakrament. Äktenskap fanns innan den bibliska uppenbarelse. Det heter i vigselritualet att äktenskapet är en Guds gåva instiftat till samhällets bestånd. Detta innebär att äktenskap hör till det av Gud givna livet. Äktenskap är ett universellt fenomen. Över hela jorden, i olika kulturer bildar människor familj. Enligt Luther var en av äktenskapets uppgifter att reglera sexualiteten. Olof Sundby har i sin avhandling *Luthersk äktenskapsuppfattning* (1959) formulerat detta på följande sätt:

Guds skapande verksamhet på detta område består just i att en ordning upprättas, som tar den givna driften i sin tjänst, men som samtidigt är en instans emot den förvända driften. [...] Genom äktenskapet såsom ordning får nu Gud ändå sin skaparvilja igenom. Släktets fortbestånd tryggas ... (sid. 22).

Med ett annat uttryckssätt hör äktenskap till det världsliga regementet. Gud verkar genom två regementen, det andliga (kyrkan) och det världsliga. Enligt Luther är det viktigt att dessa inte blandas samman. En sådan sammanblandning kan resultera i felaktiga kyrkliga maktanspråk eller i att staten ställer sig över kyrkan. Det är emellertid också viktigt att det finns ett samspel (en dialektik) mellan de båda regementena. Detta skapar förutsättningar för en kritisk granskning av samhället från kyrkans sida. Inom det världsliga regementet ska förnuftet råda. Luther motsatte sig bestämt att bibliska bud skulle ligga till grund för samhällets ordningar. Detta brukar kallas "lagens tredje bruk" och ses i luthersk tradition vanligtvis som en sammanblandning av lag och evangelium.

Lagen (enligt dess första bruk) syftar till att skapa social ordning till skydd för det mänskliga livet. Inom denna ram finns olika kallelser till tjänst för medmänniskan. Syftet är att livet ska skyddas och främjas. Detta gäller också för äktenskapet. Människan är trogen sin kallelse genom att följa det världsliga regementets krav. Genom dessa krav upprätthåller Gud sin skapelse. (Lagens "andra bruk" består i att skapa insikt om vår otillräcklighet när det gäller att leva upp till de krav som lagen ställer på oss för att härigenom driva oss till Kristus för att få befrielse.)

För att skydda kvinnan som svagare part var det enligt Luther viktigt att ett äktenskap gavs offentlighet. Kvinnan skulle i annat fall kunna lockas in i ett förhållande där hon sedan överges. Det var också viktigt att äktenskapet ingicks av fri vilja. Föräldrarna skulle inte välja äktenskapspartner för sina barn i syfte att gynna sina egna intressen.

Luthers syn på äktenskapet innebär att det uppfattas som ett slags självständigt subjekt. Gustaf Wingren har i sin bok *Luthers lära om kallelsen* (1942) tolkat detta på följande sätt:

... i äktenskapet verkar en makt, som tvingar till självutgivelse för den andra maken och barnen (sid. 16).

Denna tanke blir sedan mycket viktig för Olof Sundbys analys av äktenskapet. Sundby skiljer mellan äktenskapet som en moraliskt förpliktande ordning å ena sidan och en samtida föreställning om äktenskapet som ett kontrakt. Han skriver:

Utmärkande för [äktenskapet som ett kontrakt] är att man här så att säga placerar individerna före eller ovanför äktenskapet: detta avser att tjäna kontrahenterna och deras intressen och äger bestånd endast så länge som de själva anser denna anordning vara förenlig med dessa intressen (sid. 201).

Enligt Sundby är det uppenbart att denna syn skiljer sig mycket från Luthers uppfattning om äktenskapet.

Här [enligt Luther] ses ju äktenskapet som en gudomlig inrättning eller institution som så att säga är placerad ovanför individerna, vari de får inträda och där meningen med livet i äktenskapet inte i första hand är kontrahenternas egna intressen, såsom de själva fatta och bestämma dem, utan tjänandet av den nya enhet [...] som genom individernas förening kommit till stånd (sid. 201)

Sundby är emellertid också tydlig med att det är statens – och inte kyrkans – uppgift att utforma äktenskapslagstiftningen. Han motsätter sig en ordning där staten lägger kyrkans uppfattning till grund för civil lagstiftning. Detta skulle

innebära att trons perspektiv blev legaliserat och man skulle gå miste om den eftersträlvade dialektiken mellan det andliga och det världsliga regementet.

Äktenskapet som en av Gud given gåva och inrättning behöver inte tolkas statistiskt. Även en dynamisk tolkning är möjlig. Gud, som skapat världen, fortsätter sitt skaparverk, samtidigt som människan sätts att råda över det Gud skapar. Man kan tala om ett slags kontinuerlig skapargärning genom att Gud uppehåller livet och livsnödvändiga strukturer. Detta sker bland annat genom att vi som människor på olika sätt kallas till att möta våra medmänniskors behov. Nya ordningar kan träda i kraft i takt med att samhället förändras och nya typer av mänskliga behov aktualiseras.

En sådan tolkningslinje kan knyta an till hur Luther uppfattade etiken med utgångspunkt i första trosartikeln med fokus på medmänniskans behov. Gustaf Wingren har utvecklat sin syn på skapelsen enligt denna linje. Wingren strävar i sin socialetik efter att hålla samman två aspekter: fasthet och rörlighet. Detta är inte minst tydligt i *Skapelsen och lagen* (1958). Fastheten representeras av kärleken i betydelsen omsorg om medmänniskan, medan rörligheten är ett uttryck för förändringar i kulturella och samhälleliga förhållanden och institutioner. Med utgångspunkt i kärleken till medmänniskan kan kritik av bestående lagar, institutioner och ordningar formuleras. Detta leder i sin tur till nya lagar, institutioner och ordningar.

Sammanfattningsvis gäller att äktenskapet enligt evangelisk-luthersk tradition är en ordning i skapelsen och i samhället och inte ett sakrament. Det innebär bland annat att äktenskapet uppfattas som ett och detsamma oavsett om det ingår borgerligt eller inom ett trossamfund. Konstitutivt för ett äktenskap är de ömsesidiga löftena och en offentlig konsensusförklaring. Välsignelsen och den förbön som är specifik för en kyrklig vigsel jämfört med en borgerlig har betydelse för dem som ingår äktenskap men dessa moment är inte konstitutiva för äktenskapet.

I Svenska kyrkan uttalas Guds välsignelse i gudstjänsten över församlingen, över dem som döps, konfirmeras, gifter sig eller har registrerat partnerskap samt över dem som går in i kyrkans vigningstjänst. När välsignelsen ges dem som ingår äktenskap visar det på att kyrkan vill försäkra makarna om Guds stöd i deras gemensamma liv.

Historiska förändringar av äktenskapet

Sedan reformationstiden har stora samhällsförändringar skett som haft betydelse för äktenskapet. I det agrara samhället som kännetecknade tiden fram till industrialiseringen var hushållet den primära enheten för ekonomi, produktion och reproduktion. Hushållet sörjde också för sjukvård och äldreomsorg. Till hushållet hörde tjänstefolk i form av pigor och drängar samt en äldre generation.

Övergången till det borgerliga samhället som skedde i och med industrialismen innebar en åtskillnad mellan en privat och offentlig sfär. Produktionen förlades utanför hemmet. Hushållet kom att ersättas av vad vi nu benämner "kärnfamiljen". Äktenskapet reducerades till att i första hand omfatta de personliga relationerna.

I takt med de ekonomiska förändringarna i samhället – som också innebar en urbanisering med stora befolkningsomflyttningar – förändrades också människors syn på samhället och tillvaron i övrigt. Samtidigt skedde en förändring från en statisk till en historisk-dynamisk verklighetsuppfattning.

Samhället förändrades i demokratisk riktning och kom genom liberalismen att uppfattas som en sammanslutning mellan individer med naturliga rättigheter,

baserad på ett slags kontrakt mellan likvärdiga parter. Överhetens roll kom att övertas av demokratiskt valda institutioner.

Även kyrkans roll kom att förändras. I det tidigare enhetssamhället hade det funnits en symbios mellan stat och kyrka. Efter hand kom kyrkan att uppfattas som en sammanslutning av individer. Från mitten av 1900-talet skedde en radikal omvandling av det svenska samhället genom en omfattande invandring av arbetskraft och senare även av ett stort antal flyktingar. Detta har inneburit en utveckling från ett enhetskulturellt till ett mångkulturellt och mångreligiöst samhälle. Frågor om könsroller, familjebildning och relationer mellan äldre och yngre generationer har därmed kommit att aktualiseras i nya sammanhang. Kulturmötet i dagens Sverige relativiserar seder och samlevnadsmönster som tidigare tagits för givna eller som uppfattats som oupplösligt knutna till en bestämd religiös tradition. Det gäller såväl inom invandrargrupperna som i samhället i stort.

En ytterligare viktig förändring med betydelse för äktenskapet är jämställdheten mellan kvinnor och män. Från att kvinnan tidigare var underställd sin make – en gift kvinna blev i Sverige inte myndig förrän år 1921 – har mannen och kvinnan i ett äktenskap successivt kommit att uppfattas som två jämställda och ekonomiskt oberoende parter med gemensamt ansvar för hem och barn. Kvinnan är inte längre beroende av mannen för sin försörjning. Genom preventivmedlen och kvinnans ekonomiska oberoende har också sexualiteten fått en annorlunda roll. Den tydliga kopplingen till reproduktionen har försvagats och mer och mer har den sexuella relationen kommit att uppfattas som ett uttryck för närhet, njutning och tillfredsställelse.

Förändringen i riktning mot jämställdhet är en lång process. I 1693 års kyrkohandbok heter det att mannen är kvinnans huvud och förman. Redan i vigselordningen från 1811 framhålls emellertid ömsesidigheten i relationen.

Mannens plikt, är att älska och ära sin hustru [...] Så bör också hustrun med kärlek och tillgivenhet möta sin man. [...] Man och hustru bör [...] genom sorgfällig uppmärksamhet på sig själva och sina plikter, söka att förtjäna varandras aktning och kärlek, samt alltid föreläsa varandra [dvs. föregå med gott exempel] i en sann gudsfruktan.

Detta synsätt var mycket radikalt för sin tid. Ritualet fick också utstå mycket kritik både inom och utanför kyrkan. Kritikerna ville i stället lyfta fram kvinnans underordning. Vid 1873 års kyrkomöte diskuterades därför om ordet ”tillgivenhet” skulle ersättas med ”undergivenhet”. I den handbok som antogs 1894 valde man dock att hålla fast vid ordet ”tillgivenhet”. Detta kan ses som ett exempel på att en kyrklig jämställdhetsreform bidragit positivt till förändrade samlevnadsmönster i samhället.

4. Hur man kan argumentera för att öppna äktenskapet för par av samma kön

Fram till för ett par decennier sedan har det uppfattats som en självklarhet att ett äktenskap avser en relation mellan man och kvinna. Detta har emellertid kommit att ifrågasättas och en så kallad könsneutral äktenskapslagstiftning har införts i flera länder, bl.a. Nederländerna, Belgien, Spanien och Sydafrika. Norge införde en sådan lagstiftning år 2008, och i Sverige har Riksdagen den 1 april 2009 beslutat om en motsvarande lagändring.

Som Kyrkostyrelsen konstaterade i sitt yttrande över betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* (SOU 2007:17) finns det olika uppfatt-

ningar inom Svenska kyrkan beträffande om ordet "äktenskap" bör användas för att även benämna relationer mellan par med samma kön. Denna oenighet har sin grund i att det utifrån teologiska argument är möjligt att resonera längs olika linjer.

Som ovan har framhållits är äktenskapet enligt Luther något som tillhör skapelsen. Det är en "världslig sak" och inte ett sakrament. Det grundläggande perspektivet för en evangelisk-luthersk kyrka är därför det skapelseteologiska. I den kristna kyrkan har emellertid äktenskapet fått en tydning genom att bibelord har blivit lästa och uttolkade inom ramen för vigselgudstjänsten. Det innebär att det även är relevant att anlägga ett bibelteologiskt perspektiv. Dessutom tillkommer ytterligare aspekter vid en bedömning som t.ex. ett barnperspektiv.

Skapelseteologiska perspektiv

En skapelseteologisk argumentation till stöd för att äktenskapet endast kan vara en relation mellan en man och en kvinna tar ofta sin utgångspunkt i att syftet med sexualiteten är att ge upphov till nytt liv. Genom att föreningen mellan man och kvinna kan ge upphov till nytt liv inträder människan som Guds medskapare. Förmågan till reproduktion är en nyckel till mänsklighetens fortlevnad.

Äktenskapet uppfattas här som ett gudomligt givet skapelsemönster, oberoende av samhällets lagstiftning. Den tyske teologen Emil Brunner uttrycker detta på följande sätt i sin bok *Rättvisa. En lära om samhällsordningens grundlagar* (1945):

Äktenskaps lag är inte någon överenskommelse, någon mänsklig konvention, utan något människorna föresatt, som de bör erkänna och förverkliga (sid. 92).

Äktenskapet uppfattas som en normativ ordning i tillvaron och ett uttryck för Guds oföränderliga skaparvilja.

Människan är skapad till man och kvinna med förmåga att tillsammans föra släktet vidare genom att ta emot gemensamma barn. Mannen och kvinnan kompletterar varandra i detta avseende. De barn som föds behöver en stabil och trygg omvårdnad för att utvecklas. Det finns strukturer i skapelsen som uppehåller livet. När ett barn föds behöver det tas emot i ett sammanhang där det kan få omvårdnad, kärlek och trygghet. Äktenskapet har som en viktig funktion att utgöra en struktur för mottagandet och fostran av gemensamma barn. Begreppet *komplementaritet* kan bl.a. ge uttryck åt mannens och kvinnans gemensamma förmåga att frambringa och ta emot nytt liv. En sådan komplementaritet uppfattas som en grundläggande intention i skapelsen. Syftet är att uppehålla livet.

Teologen Ragnar Holte sammanfattade denna syn på äktenskapet i tre punkter vid Teologiska kommitténs hearing *Kärlek, samlevnad och äktenskap*:

- (1) Äktenskap mellan kvinna och man svarar mot Guds skapelseavsikt och är en förutsättning för mänsklighetens fortlevnad [...] bara i samlevnaden mellan kvinna och man kan barn avlas och födas på naturligt sätt, och genom föräldrarnas kärlek till varandra och avkomman skapas en trygg hemmiljö för barnens uppväxt och uppfostran.
- (2) Varje mänsklig individ är skapad till Guds avbild, men som kvinna och man förenade till *ett* representerar de en mer komplett mänsklighet och avbildar därigenom i speciell mening kärlekens Gud.
- (3) Idealt sett är äktenskapet en kärleksrelation av livslång varaktighet och ingås därför med löftet om trohet "tills döden skiljer oss åt" (sid. 166–167).

Holte menar att en homosexuell partnerrelation inte kan utgöra ett äktenskap i kristen mening. "Själva huvudidén med förenandet av de båda könen i en relation

där de gemensamt ger upphov till nytt liv saknar tillämplighet.” En homosexuell relation kan enligt Holte inte heller ge uttryck åt den tvåkönade relationens speciella avbildsfunktion. Dessutom anser han att det inte är rimligt att avkräva livslånga löften om trohet.

Det är angeläget att framhålla att denna syn på äktenskapet mycket väl kan vara förenad med en positiv syn på homosexuell samlevnad. Detta är t.ex. fallet hos Holte. Homosexuell läggning och homosexuell samlevnad kan tolkas som ett positivt uttryck för mångfalden i skapelsen och behöver inte uppfattas som något slags störning i skapelsemönstret. Man menar emellertid att en homosexuell relation är något annat än ett äktenskap.

Ett skapelseteologiskt perspektiv kan emellertid även användas för att argumentera för att äktenskapet bör öppnas för par med samma kön. Man knyter då an till den dynamiska skapelseteologi som nämndes ovan. Äktenskapet och sexualiteten har syften som är vidare än att ge upphov till nytt liv. Hit hör att utgöra en ram för att stödja, skydda och utveckla den ömsesidiga kärleken mellan makarna och vara ett stöd för dem i deras liv tillsammans. Dessa syften kan rymmas även i en relation mellan två personer av samma kön. Som ovan har framgått har äktenskap genom tiderna förståtts på olika sätt. Både i teologiskt avseende och i människors allmänna medvetande har det under senare tid skett en tyngdpunktsförskjutning så att kärleken och gemenskapen mellan makarna har kommit att få en alltmer central roll. Äktenskapet som persongemenskap har även kommit att framhållas inom katolsk teologi. Den katolske teologen Walter Kasper skriver i sin bok *Kärlek och trohet. Om det kristna äktenskapets teologi* (1977):

... vi utgår inte längre från barnalstringen som den integrerande faktorn, utan från den ömsesidiga kärleken och troheten. Vi måste alltså försöka bestämma äktenskapets och den mänskliga personens innebörd, inte i termer av en abstrakt ”natur” utan relationellt (sid. 17).

I stället för en biologiskt grundad komplementaritetstanke kan man utgå ifrån en komplementaritet som är förankrad i persongemenskapen mellan makarna. Carl Reinhold Bråkenhielm, Mikael Lindfelt och Johanna Gustafsson Lundberg skriver i *Uppdrag samliv*:

Ett tankealternativ är emellertid att i stället för könsgemenskapen betona den mänskliga *persongemenskapen* som den primära mänskliga relationen. Kärlek, omsorg och emotionellt engagemang finns inte bara mellan män och kvinnor. Och sexuella handlingar kan uttrycka en sådan kärleksrelation oberoende av biologiskt kön. Människan är skapad till Guds avbild, till en personlig jag-du gemenskap. Relationen mellan man och kvinna exemplifierar en sådan gemenskap, utan att utesluta att en sådan relation också kan finnas mellan personer med samma kön. [...] Persongemenskapen – och inte könsgemenskapen – är den grundläggande metaforen – rotmetaforen – för Guds kärlek till människan (sid. 19).

Det kan dessutom tilläggas att homosexuella par – även om de inte kan ge upphov till gemensamma biologiska barn – många gånger har gemensamt ansvar för omvårdnad och fostran av barn. Man är härigenom delaktig i reproduktionen i vid mening. Beträffande tanken att mannen och kvinnan tillsammans utgör en komplett mänsklighet kan det framhållas att Jesus enligt Nya testamentet levde ogift och utan barn utan att därför vara en mindre komplett människa än de som lever i äktenskap. Han kallas tvärtom Guds väsens avbild (Hebr 1:3).

Enligt detta synsätt har alltså skapelsens ordningar, inklusive äktenskapet, till syfte att tjäna människan – de ska hjälpa oss att utöva kärlek till medmänniskorna. Gud fortsätter sin skapelse med människan som medskapare.

Som Gustaf Wingren framhållit är skapelsens strukturer rörliga – och måste vara det för att kunna vara redskap för Guds verkande genom ordningar som riktar kärleken mot nästans behov (se ”Reformationen och lutherdomens ethos” i *Etik och kristen tro* 1971, sid. 133–134).

Innebär då detta att man måste bejaka alla slags förändringar av samhällets strukturer och tolka dem som uttryck för en dynamisk skapelse? Detta är alls inte fallet. Det finns dock inte några enkla kriterier när det gäller att ta ställning till vilken förändring som står för något gott. En viktig provosten enligt Wingren är att en bedömning måste utgå från omsorg om det svaga i tillvaron (Wingren 1971, sid. 118). Frågan om gränser för vad som kan accepteras beträffande ändringar i äktenskapsbegreppet diskuteras längre fram i denna skrivelse.

Bibelteologiska perspektiv

Principer för bibeltolkning

En viktig utgångspunkt vid tolkning av enskilda bibelord i en evangelisk-luthersk tradition är att tolkningen måste bygga på Bibelns övergripande budskap om Guds kärlek och människans frälsning, såsom det kommer till uttryck i de bibelställen som brukar betraktas som nyckeltexter för förståelsen av kristen tro. Sådana nyckeltexter är t.ex. Joh 3:16: ”Så älskade Gud världen att han gav den sin ende son, för att de som tror på honom inte skall gå under utan ha evigt liv” och Romarbrevet 4:25: ”Jesus [...] blev utlämnad för våra överträdelsers skull och uppväckt för vår rättfärdiggörelses skull” m.fl. Enstaka bibelord måste relateras till denna tolkning av Skriftens centrum (*Mitte der Schrift*). De får alltså sin plats i helheten utifrån detta centrum. Alla för en sakfråga relevanta bibelställen måste emellertid tas på allvar, även om de inte ger tydligt uttryck för det centrala budskapet. De får då tillmätas en relativ betydelse. Det centrala budskapets klarhet (*claritas scripturae*) belyser texterna och ger tolkningen av dem nödvändiga nyansskiftningar. Att ett enstaka bibelord inte direkt förmedlar det centrala budskapet ska inte tas till intäkt för att sålla bort det. Det ger istället anledning att arbeta med dess betydelse, om än sekundär, i helheten.

Därtill måste alla bibeltexter tolkas i medvetenhet om skillnaden mellan den bibliska textsituationen och den nutida kontexten. Det centrala budskapet talar till människor i alla tider och miljöer. Andra bibelord är mer bundna till en annan helt annan värderingssituation än senare tiders. Det gäller bl.a. vissa uttalanden i breven om mannens överordning över kvinnan. Vidare är det av avgörande vikt att inte tolka enskilda bibelord om t.ex. äktenskapet som svar på nutidsfrågor, som inte var aktuella i deras ursprungssituation. Tillämpningen i nutidssituationen kräver eftertanke och en kombination av inlevelse i den ursprungliga textens sammanhang och lyhördhet inför nutidsfrågorna. Vi ska strax återkomma till detta förhållande.

Det är viktigt att göra åtskillnad mellan lag och evangelium och mellan det historiskt tidsbundna å ena sidan och det bestående budskapet om Jesus som mänsklighetens befriare å den andra. Vi måste ha förståelse för att Bibelns författare inte hade den kunskap om homosexuell samlevnad som vi har idag. Vi kan därför ha anledning att förhålla oss kritiskt till enskilda bibelord om homosexualitet. Dessa behöver relateras till Bibelns mera övergripande budskap, inklusive det dubbla kärleksbudet, och till vad de bibliska författarna har uttryckt i andra sammanhang.

Paulus skriver: ”Om lagen kunde ge rättfärdighet hade Kristus inte behövt dö” (Gal 2:21). Just därför att Gud inte behöver våra gärningar för egen del kan Paulus skriva att hela lagen sammanfattas i detta enda bud: ”Du skall älska din nästa som dig själv” (Gal 5:14). Med bergspredikans ord: ”Allt vad ni vill att

människorna skall göra för er, det skall ni göra för dem. Det är vad lagen och profeterna säger” (Matt 7:12). Och med Johannesevangeliet: ”Ett nytt bud ger jag er: att ni skall älska varandra” (Joh 13:34). Det gamla budet kallas nytt, eftersom måttstocken och motiveringen är ny: ”Så som jag har älskat er skall också ni älska varandra.” De tre dominerande traditionerna i Nya testamentet, Paulus, de synoptiska evangelierna och Johannes, är alla överens om kärleksbudets överordnade ställning över alla andra bud och förbud. Den relevanta frågan när det gäller den mänskliga samlevnadens former är alltså enligt Nya testamentet inte enskilda bibelord utan vad som är till nytta respektive skada för människor. För kyrkan är frågan i den nu aktuella diskussionen: Skadar eller gagnar kyrkan människor genom att stödja och välsigna trofasta förhållanden mellan par av samma kön liksom mellan man och kvinna?

Dessutom måste frågor kring bedömning av homosexuella handlingar relateras till andra källor för kristen tro och etik. Enskilda påståenden i Bibeln måste alltid relateras till andra bibeltexter, centrala moraliska övertygelser samt olika slags kunskap. Detta utvecklades vidare i samtalsdokumentet *Homosexuella i kyrkan*, där Teologiska kommittén skrev att vi i detta avseende kan ha Paulus själv som förebild:

... ibland bör vi göra som Paulus gör och inte alltid bara upprepa vad han säger. Att arbeta som Paulus gör innebär i frågor om homosexualitet och kyrka en öppenhet för att vi skulle kunna komma fram till något annat än vad Paulus själv gjorde. Bibeln fungerar därmed också som en förebild för hur vår tro och etik formas, inte bara för vad tron och etiken innehåller. Precis som det var för dem som ligger bakom bibeltexterna, är det för oss i dag en uppgift att tillsammans komma fram till vad ett liv nära Gud och i Kristi efterföljd betyder (sid. 36).

Tolkning av det hävdvunna tydningsordet för äktenskapet

Som ovan har framhållits är äktenskapet enligt evangelisk-luthersk syn en borgerlig ordning och kan motiveras med utgångspunkt i skapelsen. Äktenskap är ett universellt fenomen som fanns före den bibliska uppenbarelsen. Detta förhållande kommer också till uttryck i de texter i Bibeln som brukar återopas i den bibelteologiska reflektionen kring äktenskapet. Dessa texter kan tolkas så att de sätter in äktenskapet i ett skapelseteologiskt perspektiv.

Enligt skapelseberättelserna i Första Moseboken 1 och 2 skapades människan till man och kvinna och det sägs att de blir ett. Dessa ord bekräftas sedan av Jesus i Markus 10 (med parallell i Matteus 19). I kyrkans teologiska reflektion och förkunnelse om äktenskapet har dessa bibeltexter haft en framträdande plats. Det kan hävdas att Jesusordet ”vad Gud fogat samman” så tydligt handlar om en kvinna och en man att det inte kan tillämpas på ett homosexuellt par. I Efesierbrevet 5 görs en parallell mellan mannen och kvinnan som ett i äktenskapet å ena sidan och relationen mellan Kristus och kyrkan å den andra. Även detta har tolkats som att äktenskapet förutsätts avse en relation mellan en kvinna och en man.

Den tanke om komplementaritet mellan mannen och kvinnan i äktenskapet som anfördes ovan kan hämta visst stöd i de bibliska texterna. Det gäller framställningen i Första Moseboken 2 om att Adam behöver en hjälpare: ”Det är inte bra att mannen är ensam. Jag skall ge honom någon som kan vara honom till hjälp.” En sådan komplementaritetstanke kommer även till uttryck i Efesierbrevet 5.

Detta har varit det traditionella sättet att tolka dessa bibelställen. Det är emellertid möjligt att göra en annan tolkning av dem. När det gäller de bibelord

som brukar användas som stöd för en komplementaritetstanke kan det anföras att den komplementaritet mellan man och kvinna som kommer till uttryck såväl i Första Mosebok som hos Paulus inte nödvändigtvis behöver vara relaterad till kön. Även två personer av samma kön kan komplettera varandra i en persongemenskap. Margareta Brandby-Cöster skriver i *Uppdrag samliv*:

Gud säger i Första Mosebok (2:18): ”Det är inte bra att mannen är ensam. Jag skall ge honom någon som kan vara honom till hjälp.” Det hebreiska ord (kenägdo) som översätts med ”som anstår honom” (passar honom), betyder också ”som är hans motsvarighet”, ”som korresponderar med honom”. Det handlar alltså inte om att mannen skall få kvinnan till piga eller till sexualpartner utan det handlar om att en människa – man eller kvinna – inte kan leva utan att någon finns som svarar henne när hon talar. [...] Det är relationen som gör att vi kan tala och få svar, att vi kan dela livet med varandra i ögonhöjd, och så få ett starkt band till varandra. Om det bandet knyts mellan människor av olika kön eller människor av samma kön förändrar inte den givna kraften i bandet, i relationen (sid. 70).

Markus 10 (med parallell i Matteus 19) har varit det hävdvunna tydningsordet för äktenskapet inom kyrkan. Jesus talar här om relationen mellan man och kvinna. Både av textens vidare sammanhang och av dess innehåll framgår att han enligt evangelietraditionen uppfattas ge uttryck åt Guds ursprungliga avsikt med äktenskapet. Äktenskapet beskrivs som en institution för relationen mellan man och kvinna med trohet som en nödvändig förutsättning.

Det skulle vara anakronistiskt att tolka detta så att Jesus med det som han säger tar ställning mot relationer mellan personer av samma kön. Detta innebär dock inte att Jesu ord skulle vara helt irrelevanta för frågan om äktenskap mellan personer av samma kön. Vi kan förutsätta att Jesus ville säga något väsentligt om äktenskapets avsikt, även om textsituationen är en annan än vår situation idag med våra frågor om möjligheten att erbjuda äktenskapets form till personer av samma kön.

Att Jesus själv såg – och att kristen tolkning av hans ord hittills har sett – äktenskapet som en trogen relation mellan just man och kvinna enligt Guds ursprungliga avsikt torde vara uppenbart. Om poängen är att trohet har varit en del av den avsikten från början, kan denna bibeltext faktiskt göras relevant för frågan om äktenskap mellan personer av samma kön. Detta skulle i så fall innebära att det slags livslånga relation som Jesus talar om som en intention i skapelsen även skulle kunna ingås av par av samma kön. Det avgörande i relationen som möjliggör en sådan tolkning skulle då vara det slags persongemenskap som det talats om ovan.

Jesu ord om äktenskapet mellan man och kvinna behöver med andra ord inte stänga dörren för en trofast äktenskaplig relation mellan människor av samma kön. Hans ord ger oss ingen tydlig angivelse beträffande äktenskapets innebörd i andra relationer än dem som var aktuella när Jesus uttalade sina ord om äktenskapet för snart två tusen år sedan.

Andra relevanta perspektiv

Det finns även andra aspekter som är relevanta för ett ställningstagande i frågan om äktenskapet också kan omfatta par av samma kön.

Ett barnperspektiv

I kristen tro intar barnen en särställning. Det är därför angeläget att anlägga ett barnperspektiv när man tar ställning i frågor där barn är berörda på olika sätt.

Ofta har de som ser äktenskapet som en relation mellan man och kvinna tagit sin utgångspunkt i reproduktionen och stödet åt det uppväxande släktet som en viktig grund för äktenskapet. Det är endast i föreningen mellan man och kvinna som nytt mänskligt liv biologiskt kan uppstå. Det har också hävdats att det för barnets förankring är en fördel att i största möjliga utsträckning få växa upp tillsammans med sina biologiska föräldrar och att relationen mellan man och kvinna därför bör ha en särställning i lagstiftningen.

Det kan emellertid också framhållas att homosexuella par numera har rätt att ansöka om att adoptera barn och lesbiska kvinnor kan få hjälp med insemination, och att det finns barn från tidigare förhållanden i många homosexuella familjebildningar. Vidare kan en av parterna i ett homosexuellt förhållande skaffa barn tillsammans med en person av motsatt kön. Detta innebär att ett betydande antal barn växer upp inom ramen för homosexuella parförhållanden. Ur ett barnperspektiv kan det hävdas att det är viktigt att lyfta fram frågor kring barns omvårdnad och inte ensidigt uppehålla sig vid det biologiska föräldraskapet. Samhället har ett ansvar att stödja och ge skydd åt barn bl.a. genom lagstiftningen. Att ge möjlighet för homosexuella par att ingå äktenskap kan utgöra ett stöd för barn som växer upp inom ramen för sådana relationer. Ombudsmannen mot diskriminering på grund av homosexuell läggning, Hans Ytterberg, sade vid Teologiska kommitténs hearing *Kärlek, samlevnad och äktenskap*:

Och om det faktiskt är så att äktenskapet är den ideala ramen att låta barn växa upp i, då är det naturligtvis en oacceptabel diskriminering av barn till homosexuella föräldrar om man förvägrar dem möjligheten att växa upp i en familjebildning där äktenskapet utgör ramen (sid. 132).

Ett rättviseperspektiv

Ett viktigt argument för att öppna äktenskapet för par av samma kön har att göra med kravet på rättvisa. Att göra det möjligt för par av samma kön att ingå äktenskap skulle innebära ett stöd för en utsatt grupp i samhället. Det skulle tydliggöra att samhället fullt ut betraktar den homosexuella relationen som likvärdig med den heterosexuella.

Bland homosexuella finns olika uppfattningar beträffande på vilket sätt homosexuella relationer bör regleras rättsligt. RFSL förordar, i likhet med HomO, att äktenskapet bör öppnas för par med samma kön. Andra menar däremot att eftersom en homosexuell relation är annorlunda än en relation mellan två personer av olika kön så bör man använda olika begrepp i lagstiftningen. Det finns homosexuella som menar att äktenskapet som institution hör hemma i ett patriarkalt, hierarkiskt system och att en relation mellan personer av samma kön bör vara fri ifrån en sådan belastning.

I rättviseperspektivet finns också en dimension som gäller mänskliga rättigheter. I strikt juridisk mening kan hävdas att redan lagen om registrerat partnerskap motsvarade de krav som ställs i internationella konventioner om varje människas rätt att gifta sig och bilda familj. Detta gäller emellertid i lika hög grad den nya lagstiftning där äktenskapsbegreppet utvidgats till att också omfatta par av samma kön. Den särbehandling som partnerskapet inneburit har av många – heterosexuella såväl som homosexuella – uppfattats som diskriminerande, och den rättsliga förändring som nu skett markerar en underliggande opinionsförskjutning där homosexuella personers och pars lika värde och rättigheter i samhället uttryckligen bekräftas. Såttillvida kan lagförändringen betraktas som ett stärkande av de mänskliga rättigheterna.

Tradition och ekumenik

Som framgått ovan har äktenskapet enligt lång tradition inom de kristna kyrkorna tolkats som en relation mellan en man och en kvinna. Samma uppfattning finns även i andra världsreligioner. Äktenskap som rättsligt reglerad samlevnadsform mellan man och kvinna med skydd för det uppväxande släktet finns i de flesta nutida samhällen, oberoende av kultur och religion.

Bland kristna kyrkor och samfund finns en mycket bred uppslutning kring uppfattningen att begreppet ”äktenskap” avser relationen mellan en man och en kvinna. Detta gäller både inom Sveriges Kristna Råd och internationellt, t.ex. inom Borgågemenskapen och Lutherska Världsförbundet. Svenska kyrkan har under lång tid på olika nivåer deltagit i informationsutbyte och teologiska diskussioner beträffande hur olika kyrkor förhåller sig till homosexuell samlevnad. Det gäller bl.a. inom ovan nämnda sammanhang. Teologiska kommittén har t.ex. anordnat en konsultation för Borgåkyrkorna. Det finns olika meningar om hur omfattande ett sådant utbyte bör vara för att räknas som tillräckligt. Det finns också olika åsikter beträffande om en kyrka ska gå före i en viss process, eller om man ska agera först när konsensus har nåtts i kontroversiella frågor mellan de kyrkor som har ingått överenskommelser med varandra.

Samarbetet med andra kyrkor skulle utsättas för påfrestningar om Svenska kyrkan skulle bejaka äktenskap för par av samma kön. Om ett sådant beslut fattas är det emellertid viktigt att den ekumeniska dialogen fortsätter, trots de åsiktsskillnader som finns och trots de kritiska invändningar som framförs mot processen. Det är mycket viktigt att främja ekumeniska kontakter och att arbeta för större gemenskap mellan kristna. Att ge stöd åt en grupp som är eftersatt både i samhället och i kyrkan är emellertid också mycket angeläget. Fortsatt dialog och samarbete är väsentligt både för ekumenikens skull och för homosexuella personers skull.

5. Svenska kyrkan och den nya äktenskapslagstiftningen

Det har framgått att det finns argument som talar för att äktenskapet öppnas för par av samma kön. Samtidigt förblir det möjligt att med andra argument komma till andra slutsatser. Kyrkostyrelsen förordade i sitt yttrande över betänkandet *Äktenskap för par med samma kön – Vigsselfrågor* att ordet ”äktenskap” endast skulle användas för att benämna relationen mellan en kvinna och en man, även om det fanns en betydande minoritet inom styrelsen som förordade att man borde ha accepterat betänkandets förslag även på denna punkt. Båda uppfattningarna återspeglades också i svaren på den underremiss som gick ut till stiftens, dock med viss majoritet för att ordet ”äktenskap” endast bör avse par med olika kön.

I och med att Riksdagen den 1 april 2009 beslutat att utvidga benämningen ”äktenskap” till att även gälla par av samma kön måste det konstateras att lagstiftaren på denna punkt inte har beaktat de synpunkter som förts fram av Svenska kyrkan och andra kyrkor och samfund. Det måste också konstateras att den ordning för välsignelse över registrerat partnerskap som fastställdes av Kyrkostyrelsen 2006 inte längre kan användas eftersom ”partnerskap” inte längre kommer att kunna ingås. Svenska kyrkan har att i detta läge ta ställning till huruvida hon även i fortsättningen ska utnyttja sin vigselrätt samt huruvida man i så fall ska viga par av samma kön respektive erbjuda välsignelse över deras enligt borgerlig ordning ingångna äktenskap.

Svenska kyrkan kan i detta läge göra en förnyad prövning av argumenten och ompröva sin inställning. Men även om man fortfarande efter en förnyad sammanvägning av argumenten för och emot en förändring kommer fram till att

man helst skulle se att det fanns en annan benämning för relationen mellan par av samma kön än "äktenskap", t.ex. "partnerskap", så behöver Svenska kyrkan ta ställning till hur man ska förhålla sig till par av samma kön som vill ingå eller har ingått äktenskap. Under förutsättning att Svenska kyrkan inte avstår ifrån att utnyttja sin vigselrätt finns det tre möjliga sätt att förhålla sig till par av samma kön som vänder sig till kyrkan:

1. Erbjudna såväl vigsel som välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap.
2. Endast erbjuda välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap (som då kan benämnas på annat sätt i välsignelsehandlingen). Detta alternativ motsvarar den hittills gällande ordningen med välsignelse över registrerat partnerskap. Det kan vara aktuellt om man menar att Svenska kyrkan inte bör förrätta vigsel till äktenskap av par av samma kön, eftersom man uppfattar att det utvidgade äktenskapsbegreppet inte stämmer överens med kyrkans syn på äktenskap, men ändå vill kunna ge paret välsignelse över deras relation.
3. Avstå även från att erbjuda välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap med hänvisning till att lagstiftningens äktenskapsbegrepp inte stämmer överens med kyrkans syn på äktenskapet.

Denna situation uppvisar stora likheter med den situation som Svenska kyrkan stod inför under första delen av 1900-talet då det handlade om hur man skulle förhålla sig till en ny lagstiftning som tillät omgifte. Denna debatt har studerats av Olof Sundby i *Luthersk äktenskapsuppfattning*. Som framgått ovan gör Sundby en skillnad mellan kyrkans syn på äktenskapet som en moraliskt förpliktande ordning och den av staten fastställda lagstiftningen enligt vilken äktenskapet uppfattades som ett kontrakt. Enligt Sundby innebar kontraktssynen den "diametrala motsatsen" till en kristen eller kyrklig äktenskapsuppfattning. Sundby skriver:

Ett problem uppkommer [...] då staten och kyrkan börjar skilja sig åt *i sin uppfattning om äktenskapet som civilrättslig institution*. Det kan komma till en punkt där kyrkan icke längre kan lämna sin medverkan i det civilrättsliga sammanhanget därför att denna civilrätt blivit sekulariserad ... (sid. 209).

Sundby betonar emellertid samtidigt att äktenskapet är en världslig sak och motsätter sig bestämt, som framgått ovan, tanken att kyrkans syn på äktenskapet skulle läggas till grund för statens lagstiftning. Detta skulle innebära att blanda samman de andliga och världsliga regementena genom vilka Gud förverkligar sina syften. Eftersom äktenskapet hör till det världsliga regementet är det inte kyrkans uppgift att bestämma över formerna för äktenskapet. Däremot är det enligt Sundby angeläget att det finns en dialektik mellan de båda regementena. Kyrkan har en viktig uppgift i att kritiskt bedöma samhällets lagar.

De som i det nu aktuella läget helst skulle ha sett att ordet "äktenskap" hade förbehållits relationen mellan kvinna och man, måste ställa sig frågan om det vidgade äktenskapsbegreppet har den digniteten att det bör få som konsekvens att kyrkan måste "lämna det civilrättsliga sammanhanget". Om Svenska kyrkan skulle ta detta steg återstår ändå att ta ställning till hur kyrkan ska förhålla sig till de par av samma kön som kommer till kyrkan för att be om välsignelse över ett borgerligt ingånget äktenskap.

Finns det någon gräns för hur äktenskapet kan förändras?

Frågan kan ställas om Svenska kyrkan kan gå med på vilka förändringar som helst i äktenskapslagstiftningen och ändå fortsätta förrätta vigsel. Hur skulle man t.ex. förhålla sig till en lagstiftning som tillåter att man öppnar äktenskapet för

fler än två personer? Förslag till sådana förändringar har förts fram av RFSL och vissa politiska ungdomsförbund.

Tanken om att polygami i förlängningen skulle bli tillåten har ibland dessutom använts som ett argument mot att öppna äktenskapet för par med samma kön. Man har då menat att ett sådant steg skulle bana väg för att öppna äktenskapet även för relationer mellan flera personer. Tankegången följer det så kallade ”sluttande planets argument”, där ett beslut förutses öppna vägen för ett annat, ett tredje och så vidare tills man stegvis kommit fram till något som i utgångsläget betraktats som uppenbart förkastligt.

Som framgått ovan finns det exempel på polygami i Gamla testamentet. Det har då handlat om att en man haft flera hustrur, så kallad polygyni. Som ovan nämnts ifrågasätts detta redan i Nya testamentet och dess samtid. I kristen tradition har det sedan efter hand skett en ytterligare uppgörelse med över- och underordningen mellan män och kvinnor, till förmån för ett mer jämlikt synsätt. Ett accepterande av polygyni skulle innebära ett återupprättande av en helt otidsenlig patriarkal ordning. Inte heller polyandri (dvs. att en kvinna har flera män) är förenlig med nutida jämställdhetsideal.

Det kan vidare starkt ifrågasättas att den ömsesidiga kärlek och trohet som bör präglade ett äktenskap skulle kunna utvecklas i en relation mellan flera personer. Kärleken har många uttrycksformer och kan rikta sig åt olika håll: mot barn, föräldrar och medmänniskor och mot Gud. Den äktenskapliga kärleken har emellertid sin särskilda karaktär som skiljer sig från andra former av kärlek. Hit hör den sexuella gemenskapen som fördjupar den inbördes relationen. Denna kärlek kan knappast samtidigt riktas till flera personer. Äktenskapet är en persongemenskap mellan två personer som i detta avseende är unika för varandra. Som tidigare framhållits syftar äktenskapet till att vara en livslång gemenskap mellan två individer. Det finns därför ingen anledning att befara att det i förlängningen skulle leda till ett accepterande av polygama relationer om man i nuläget bejaktar att äktenskapet öppnas för par av samma kön.

Theologen Werner Jeanrond skriver i *Kärlekens förändrade landskap*:

När vi älskar söker vi den andre. Kärleken vill inget hellre än att relatera till den andre, lära känna den andre, beundra den andre, ta del i den andres liv, vara tillsammans med den andre. Ingen annan kan älska i mitt ställe. Det finns ingen ställföreträdande kärlek.

Kärleken kräver en konkret handlande person, ett älskande subjekt.

I denna karakterisering förutsätts hela tiden att kärleken riktas mot en person. Vi skulle inte acceptera att den vi älskar hyser samma kärlek till någon annan. Det är viktigt att få erfara sig vara unik för den man älskar.

För att ta ställning till frågor om hur samhällets ordningar kan och bör förändras behöver man gå tillbaka till vilket syfte dessa ska tjäna. Som framgått ovan handlar det inte minst om att värna det svaga. Det är svårt att föreställa sig att polygami skulle tjäna ett sådant syfte.

6. Teologiska kommitténs slutsatser

Efter en samlad bedömning av de argument som här lyfts fram konstaterar Teologiska kommittén att det av teologiska skäl finns anledning för Svenska kyrkan att bejaka den av staten fastställda lagstiftning som innebär att äktenskapet även omfattar par med samma kön.

Äktenskapet är enligt evangelisk-luthersk uppfattning en samhällsinstitution som regleras av civila myndigheter. Ur ett skapelseteologiskt perspektiv har äktenskapet till syfte att stödja den inbördes relationen mellan makarna samt ge

en trygg inramning för barn som växer upp. Dessa behov finns även i relationer mellan personer av samma kön. Beträffande ett bibelteologiskt perspektiv gäller att kärleksbudet är överordnat andra bud och förbud i Bibeln. Det avgörande när det gäller den mänskliga samlevnadens former är därför inte enskilda bibelord utan vad som är till nytta respektive skada för människor. Detta innebär att när kyrkan ska ta ställning till frågan om äktenskap för par av samma kön är den relevanta frågan om detta skadar eller gagnar människor.

Enligt Teologiska kommittén bör Svenska kyrkan – under förutsättning att man väljer att ta emot vigselrätten i den form som den kommer att erbjudas – kunna viga par av samma kön till äktenskap samt erbjuda välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap för par av samma kön.